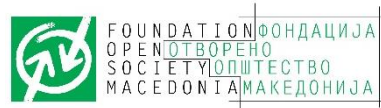

СУДСКА ЕФИКАСНОСТ ВО СПРАВУВАЊЕТО СО ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА

Извештај од проектот „Следење на предмети од областа на организиран
криминал и корупцијата“ во Република Македонија

Скопје, август 2013

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.192.03:343.352(497.711)"2012/13"(047)

343.192.03:343.9.02(497.711)"2012/13"(047)

СУДСКА ефикасност во справувањето со организираниот криминал и корупцијата : извештај од проектот "Следење на предмети од областа на организираниот криминал и корупцијата" во Република Македонија / [автори Гордан Калајциев ...[и др.] ; уредник Гоце Ситникоски, проектен координатор]. - Скопје : Коалиција на здруженија на граѓани "Сите за правично судење", 2013. - 60 стр. : табели, граф. прикази ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Автори: Гордан Калајциев, Бобан Мисоски, Александра Груевска Дракулевски, Дивна Илиќ

ISBN 978-608-4552-32-1

а) Основен суд Скопје (Скопје) - Ефикасност - Предмети во врска со корупција - 2012-2013 - Извештаи б) Основен суд Скопје (Скопје) - Ефикасност - Предмети во врска со организиран криминал - 2012-2013 - Извештаи

COBISS.MK-ID 94541322

Напомена

Оваа публикација е овозможена со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Коалицијата „Сите за правично судење“ и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на УСАИД или Владата на Соединетите Американски Држави.

**ПРОЕКТ „СЛЕДЕЊЕ НА ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ОРГАНИЗИРАН
КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА“**

Издавач: Коалиција на здруженија на граѓани
„Сите за правично судење“
ул. Македонија 11/2-10, 1000 Скопје
e-mail: contact@all4fairtrials.org.mk
www.all4fairtrials.org.mk

За издавачот: проф. Д-р Љупчо Арнаудовски, претседател

Имплементатор на проектот: Коалиција „Сите за правично судење“

Автор: д-р Гордан Калајциев
д-р Бобан Мисоски
д-р Александра Груевска Дракулевски
м-р Дивна Илиќ

Уредник: Гоце Ситникоски, проектен координатор

Соработници: Даниел Митковски, проектен асистент

Рецензија: проф. Д-р. Љупчо Арнаудовски

Лектура: Тамара Буштреска

Печати: Графохартија

Тираж: 250

СПИСОК НА НАЈЧЕСТО УПОТРЕБУВАНИ КРАТЕНКИ

- ВСРМ** Врховен суд на Република Македонија
- ЕКЧП** Европска конвенција за човекови права
- ЕСЧП** Европски суд за човекови права
- ЗКП** Закон за кривична постапка
- ЈО** Јавно обвинителство
- КЗ** Кривичен законик
- МВР** Министерство за внатрешни работи
- ОС** Основен суд
- УРМ** Устав на Република Македонија

СОДРЖИНА

ПРОЕКТ „СЛЕДЕЊЕ НА ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА“	III
СПИСОК НА НАЈЧЕСТО УПОТРЕБУВАНИ КРАТЕНКИ	IV
ВОВЕД	1
1. ОПШТИ ПОДАТОЦИ.....	3
1.1. Генерални забелешки	3
1.2. Општи податоци за набљудуваните предмети	5
1.3. Профил на обвинетите лица во предметите опфатени со набљудувањето	6
2. ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА	10
3. ПРИМЕНА НА ПОСЕБНИТЕ ИСТРАЖНИ МЕРКИ.....	12
4. ПЕРИОД ОД ПОДНЕСУВАЊЕ НА ОБВИНЕНИЕТО ДО ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ГЛАВНИОТ ПРЕТРЕС И КОНТРОЛА НА ОБВИНИТЕЛНИОТ АКТ	17
5. МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО НА ОСОМНИЧЕНИТЕ ОДНОСНО ОБВИНЕТИТЕ ЛИЦА	20
5.1. Примена на мерката притвор – генерални забелешки	20
5.2. Основи според кои бил определен притворот.....	24
5.3. Траење на притворот	26
5.4. Примена на останатите мерки за обезбедување присуство	28
6. ГЛАВЕН ПРЕТРЕС.....	32
6.1. Право на правично судење.....	32
6.2. Траење на постапката	32
6.3. Одложување на судењето	33
6.4. Докази.....	35
6.5. Јавност	38
6.6. Бранител.....	39
6.7. Преведувач.....	41
6.8. Судање во отсуство	42
7. БРОЈ НА ЗАВРШЕНИ ПРЕДМЕТИ И ПЕРИОД НА ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕСУДАТА.....	44

7.1. Податоци за завршени предмети	44
7.2. Објавување на пресудата	44
8. АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА	45
8.1. Резиме во однос на казнената политика	50
9. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	55
10. ИЗВАДОК ОД РЕЦЕНЗИЈАТА НА ПРОФ. Д-Р ЛЪПЧО АРНАУДОВСКИ.....	58

ВОВЕД

Коалицијата „Сите за правично судење“ петта година по ред имплементира проект чија реализација се базира на набљудување на судски предмети од областа на организираниот криминал и корупцијата.

Со имплементација на проекти за набљудување на судски предмети во врска со корупцијата се започна во 2008 година, но сепак, корените на проектот се јавуваат во 2007 година преку шестмесечната пилот фаза именувана како „Проценка на потребата за развој на програма за набљудување на судските постапки во врска со корупцијата во Република Македонија“ реализирана од страна на Коалицијата „Сите за правично судење“ во соработка со НВО „Транспарентност – Нулта Корупција“.

Со пилот проектот извршено е определување на кривичните дела во врска со корупцијата и собрани се емпириски материјали врз основа на кои на површина се јавуваат повеќе проблеми со кои се соочуваат органите на прогонот при нивното работење на предмети кои се поврзани со корупцијата.

Во проектот „Следење на предмети од областа на организиран криминал и корупција“ беа набљудувани 40 предмети кои се водат пред Основниот суд Скопје I Скопје. За разлика од претходните години кога набљудувањето се спроведуваше во повеќе основни судови низ Македонија, оваа имплементациона година на проектот од 01.09.2012 до 31.08.2013 година, се набљудуваа предмети само во Основниот суд Скопје I Скопје, и тоа само оние кои се водат пред Одделението за организиран криминал и корупција. Идејата, вниманието да го насочиме само на овој суд, произлезе од забележаното значително зголемено интересирање за судските постапки, посебно во делот на организиран криминал и корупција, а од причина што во овие кривични предмети постои можност за значителни повреди на човековите права на обвинетите лица, од една, како и поради фактот што сериозната и законска борба против корупцијата е суштински потребна за засновање на демократско општество, од друга страна. Со оглед на тоа што единствен суд кој е надлежен за решавање на ваков вид на предмети во Република Македонија е Основен суд Скопје 1 – Скопје, со набљудувањето на предметите кои се водат пред Одделението за организиран криминал и корупција, покриена е целата територија на Република Македонија.

За потребите на овој проект, иницијално беа формирани 3 тима од по двајца набљудувачи (дипломирани правници) кои присуствуваа на рочиштата на претходно идентификуваните активни предмети кои се однесуваат на организираниот криминал и корупција и директно прибираа информации кои беа внесувани во стандардизиран прашалник кој содржи 64 прашања важни за целокупната кривична постапка.

Во овој извештај се анализирани резултатите од 37 предмети набљудувани во периодот од октомври 2012 до јули 2013.

Материјата обработена во извештајот е систематизирана во девет поднаслови во кои се презентираат податоците добиени од набљудувањето на предметите низ сите фази на казнената постапка: претходната постапка, примената на посебните истражни мерки, периодот од поднесување на обвинението до започнување на главниот претрес и контрола на обвинителниот акт, мерки за обезбедување на присуство на осомничените односно обвинените лица, главен претрес, број на завршени предметни и период на објавување на пресудата, анализа на казнената политика и заклучоци и препораки. На тој начин опфатени се сите фази од постапката кај набљудуваните предмети.

Извештајот завршува со заклучоците преку кои се констатира состојбата за независноста и ефикасноста на надлежните органи во борбата против организираниот криминал и корупцијата, но и за почитувањето на човековите слободи и права, гарантирани со Устав и закон, во кривичната постапка. Врз основа на препораките кои произлегуваат од спроведената анализа, се очекува да се преземат конкретни мерки на законодавен и институционален план за надминување на воочените слабости и подобрување на судската ефикасност.

Зајакнувањето на борбата против корупцијата и организираниот криминал во транспарентна и правна постапка, ќе придонесе кон подобрување на целокупното општествено живеење како и во зголемувањето на довербата на граѓаните во судскиот систем.

1. ОПШТИ ПОДАТОЦИ

1.1. Генерални забелешки

Бројот на сторени кривични дела и на пријавени сторители континуирано расте. Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на пријавените полнолетни лица - познати сторители во 2012 година, во споредба со 2011 година, е зголемен за 5.8%.¹ Во последно време се зборува за сè поголема зачестеност на тешките форми на криминал и корупција, но од статистиките се гледа дека во Република Македонија, најголемиот број на кривични дела се полесни кривични дела, при што доминираат кражби и други дела против имотот со дури две третини од вкупниот број на пријавени сторители (22292 пријавени полнолетни сторители одн. 70% од вкупно 31860 пријавени во 2012 год.), по што следат делата против сообраќајот (2070 пријавени полнолетни), телесни повреди и други дела против животот и телото (вкупно како група на кривични дела 1122 пријавени сторители) и т.н. Ова покажува дека, спротивно на медиумската актуелност и јавното мислење за степенот на организиран криминал и корупција, официјалната статистика забележува релативно мал број на вакви пријавени дела, но од друга страна пак, загрижува податокот на поголемиот број обвинети лица за овие дела.²

Од расположливите статистички показатели се гледа ниска стапка на откриен и разјаснет криминал.³ Имено, од вкупниот број пријавени, познати сторители биле помалку од 50%. Бројот на непознати сторители кај делата против службената должност и другите дела значајни за корупцијата, статистички гледано се многу помали; 805 сторители се регистрирани како познати сторители кај делата против службената должност од вкупно 843 пријавени. Од друга страна, додека вкупниот број на пријавени случаи расте, бројот на обвинети и осудени лица опаѓа, така што разликата помеѓу пријавениот и пресуден криминал се зголемува. Овој општ тренд продолжува и во 2012 година. Имено, додека бројот на пријавени сторители расте, во 2012 година, во споредба со 2011 година,

¹ Бројот на пријавените малолетни лица - сторители на кривични дела во 2012 година, во споредба со истиот период од претходната година, е намален за 13,9%. Во 2012 година, во споредба со 2011 година, бројот на осудените малолетни лица е намален за 23%. Извор: Државен завод за статистика, Сторители на кривични дела во 2012, Скопје, 2013 (<http://www.stat.gov.mk>)

² Кривични дела против службената должност имало пријавено 843 сторители, Кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството – 490, Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот – 645 и т.н.

³ Некаква службена или научна проценка за т.н. „темна бројка на криминалот“ во Македонија не постои.

бројот на обвинетите и осудените полнолетни лица е намален за повеќе од 7%.

Кај кривичните дела против службената должност пак, бројот на пријавени растел (на пример од 685 во 2003 год.) до 2008 год. кога достигнал бројка од 1112 пријавени сторители на кривични дела, за потоа тој број да почне да опаѓа, особено во последните две години (843 во 2012 год.). Ваквите трендови бараат посебна анализа, па така може да се провери и тезата - дали бројот на пријавени расте првите неколку години по смена на власта и подоцна почнува да опаѓа. Бројот пак на осудени кај овие дела е константен за последните пет години, за кој период постојано се движи во висина од околу 150 осудени лица.

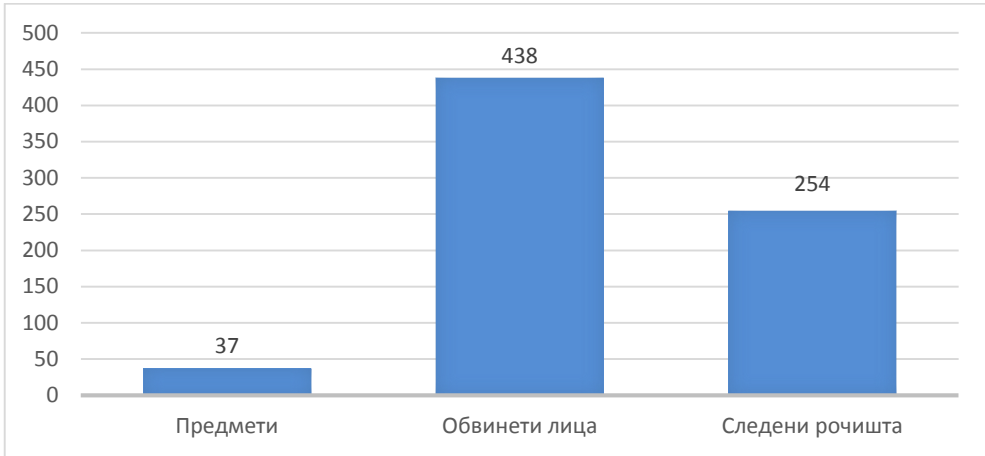
Од статистиките се гледа дека најчесто кривичните дела до Јавното обвинителство ги пријавува МВР. Голем број на пријавите од оштетените граѓани и правни лица, наместо до јавното обвинителство, пријавите ги поднесуваат до полицијата. Може да се констатира дека полицијата ја има главната иницијатива не само во откривањето на криминалот, па бројот на постапки поведени по сопствена иницијатива на јавното обвинителство е мал и претставува исклучок. Пасивната улога на Јавното обвинителство наспроти полицијата се објаснува со монополот на истражните капацитети во МВР и со традиционално пасивната улога и канцеларискиот начин на работа на Јавното обвинителство. Големите број на неоткриени сторители и непознатата темна бројка на криминалот во ситуација каде МВР е главниот пријавувач на кривичните дела и нивните сторители покажуваат дека полицијата битно влијае врз одлуката на обвинителството против кои лица ќе се води постапка, што според уставот е право и обврска на Јавното обвинителство.

Додека огромниот процент од вкупно обвинетите лица се осудени,⁴ кај делата против службената должност ваквиот „успех“ на државните органи е многу помал - обвинети се 317, а осудени 150 лица, од кои 103 за злоупотреба на службената положба и овластување (за кое дело се обвинети 254 лица).

Според податоците од набљудуваните предмети можеме да ги добиеме следните специфични податоци.

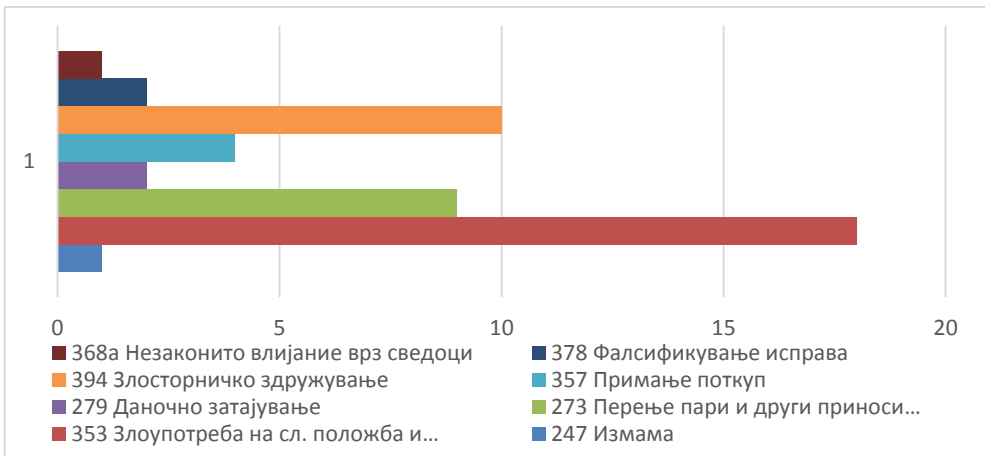
⁴ Така, според податоците на ДЗС во 2012 година од вкупно 10.351 обвинети, осудени се дури 9.042 лица, што е неверојатни 90%!

1.2. Општи податоци за набљудуваните предмети

Основни податоци

Со истражувањето се опфатени податоци од вкупно 37 предмети, набљудувани во периодот од 01.10.2012 до 31.07.2013 година, кои се воделе пред Одделението за гонење на сторители на кривични дела од областа на организиран криминал и корупцијата. Од овие предмети, 41% односно 15 предмети се пресудени, а останатите 59% или 22 предмети сè уште се во тек. Во рамките на овој број предмети, кривичната постапка се водела за вкупно 47 кривични дела, за вкупно 438 обвинети лица, од кои во пресудените предмети осудени се 205 лица.

За кое кривично дело се води постапката

Во однос на набљудуваните кривични дела може да се констатира дека најзастапени се кривичните дела злоупотреба на службена положба и овластување (18), злосторничко здружување (10) и перењето пари и

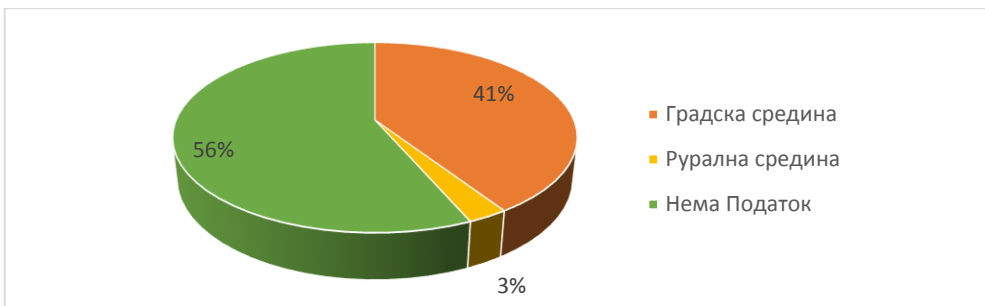
други приноси од казниво дело (9). Останатите кривични дела, кои се јавуваат во помал број се: примање поткуп (4), даночно затајување (2), фалсификување на исправа (2), како и измама (1) и незаконито влијание врз сведоци (1).

1.3. Профил на обвинетите лица во предметите опфатени со набљудувањето

Од аспект на елементите што го определуваат профилот на обвинетите лица, спроведеното истражување ги опфаќа прашањата за: местото на живеење на обвинетите, возраста, националната припадност и државјанството, образованието и поранешната осудуваност. Сепак, мора да се напомене дека за овие карактеристики на обвинетите не се обезбедени доволно податоци, што од своја страна може резултатите да ги претстави како помалку веродостојни. Причините поради кои не било можно да се дојде до релативно едноставни податоци за основните генералии на обвинетите најмногу се должат на фактот дека на набљудувачите на коалицијата не им е овозможен увид во судскиот предмет што се набљудува. Ова, од друга страна пак, може да предизвика и конфликт на мисијата на набљудувачите на коалицијата кои се јавуваат како неми сведоци на судските постапки.

1.3.1. Место на живеење

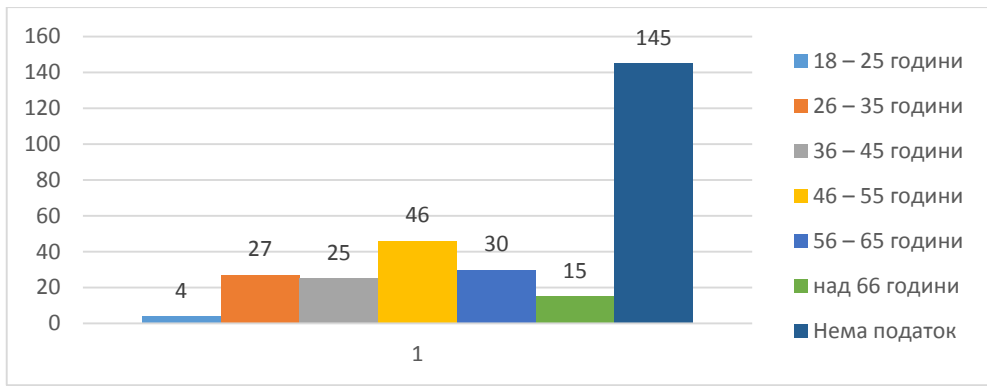
Во поглед на местото на живеење сторителите на кривичните дела од набљудуваните постапки во значителна мера ги лоцираме во градската средина, и тоа со 41%, додека пак на руралната средина отстапуваат само 3%.

Место на живеење на обвинетите

1.3.2. Возраст на обвинетите

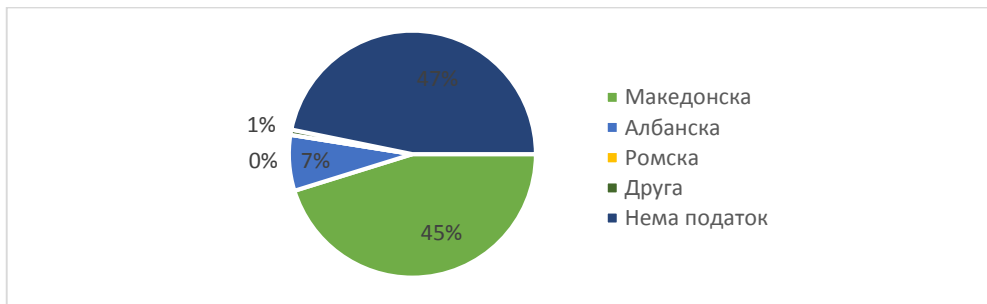
Имајќи ја предвид пак возраста на обвинетите, најголемиот дел од се движат во старосната граница од 46 до 65 години, односно на оваа старосна група отпаѓаат 26%, со тоа што 16% или 46 обвинети се на возраст помеѓу 46 и 55 години, додека пак 10% односно 30 обвинети се на возраст помеѓу 56 и 65 години. Значителен број од 27, односно 24 обвинети отпаѓа и на старосната група од 26 до 35 односно од 36 до 45 обвинети. Најмала е застапеноста на обвинетите на возраст од 18 до 25 години и тие се јавуваат со 1%, како и на оние над 66 години кои што се застапени со 4%.

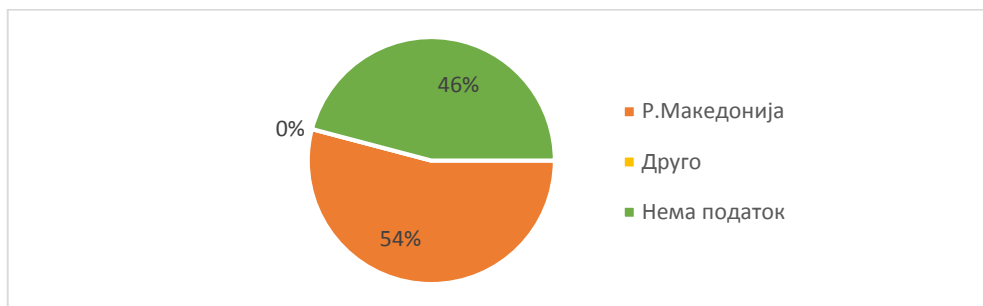
Старосна група на обвинетите

1.3.3. Националност и државјанство на обвинетите

Истражувањето покажува дека најголем процент од обвинетите се од македонска националност, и тоа со 45%, додека пак 7% се од албанска националност. Повеќето од половината односно 54% од обвинетите имаат македонско државјанство.

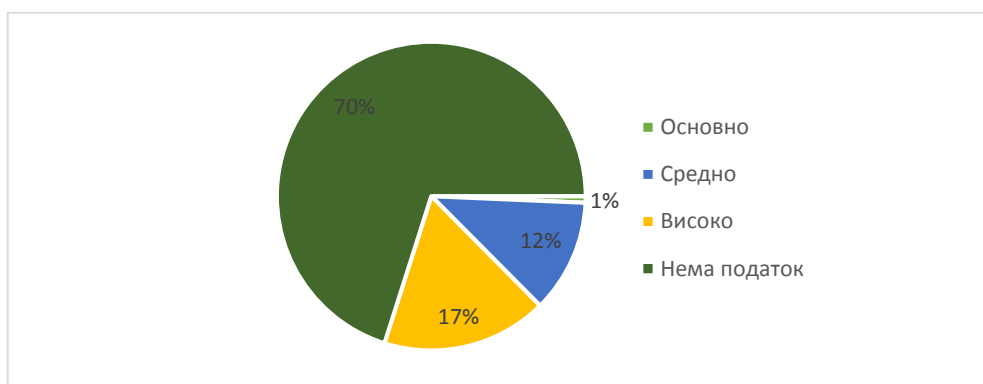
Националност на обвинетите

Државјанство на обвинетите

1.3.4. Образование на обвинетите

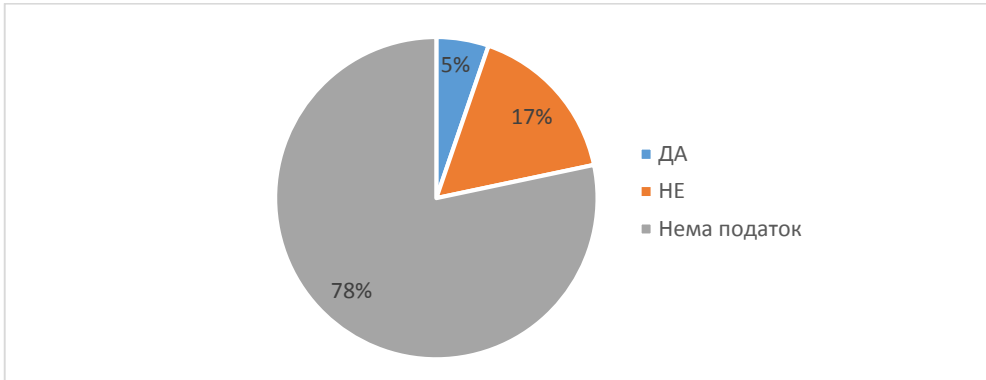
Со оглед на тоа за кои кривични дела се водат постапките што биле предмет на набљудувањето, разбирлив е и добиениот податок дека најголемиот процент од обвинетите за кои има податок, се со високо образование (17%), со средно 12%, додека пак само 1% од обвинетите е со основно образование.

Образование на обвинетите

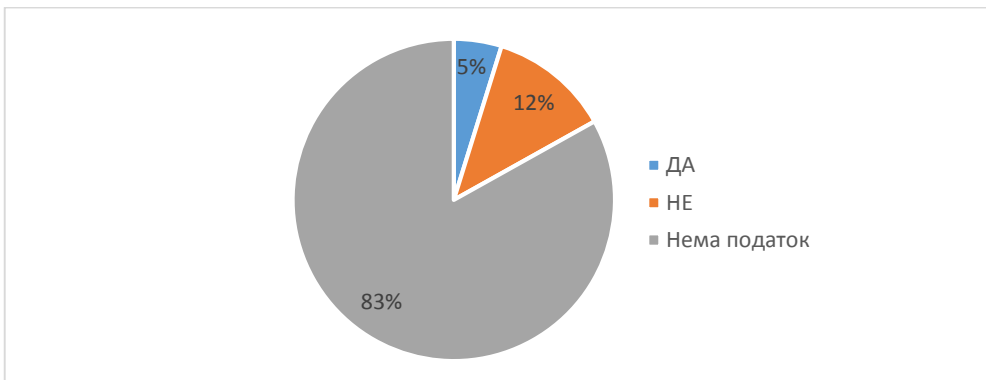
1.3.5. Поранешна осудуваност на обвинетите

За забележување е и резултатот од истражувањето, според кој 5% од обвинетите се и претходно осудувани, што е помалку во однос на истражувањето од 2009 година, каде оваа бројка изнесува 12%. Од собраните податоци не може да се види дали кај обвинетите кои се и претходно осудувани се работи за истородно кривично дело. Не смее да се превиди и фактот дека овој процент од 5% е всушност произлезен од оние 21% од обвинетите за кои набљудувањето располага со податок за поранешната осудуваност, наспроти 79% од обвинетите за кои нема податок дали и претходно биле осудувани.

Поранешна осудуваност

Слични се резултатите и по однос на тоа дали се води постапка за друго кривично дело, кои покажуваат дека за 5% од обвинетите овој одговор е позитивен, додека пак за 12% истражувањето покажало дека не се води постапка за друго дело.

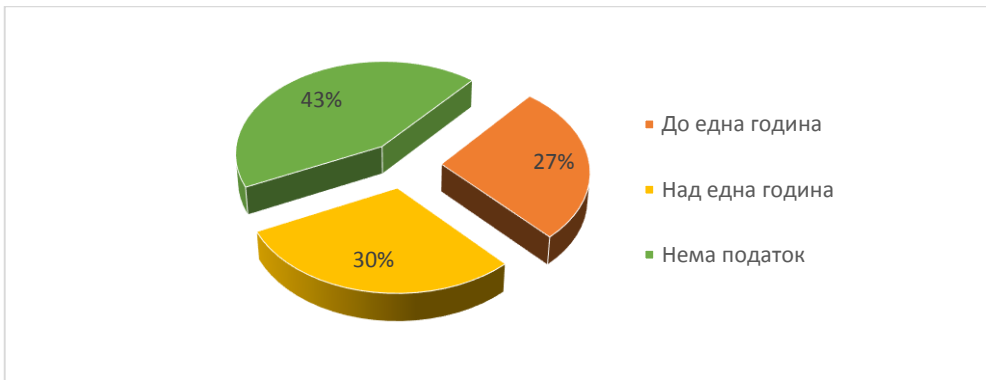

Дали се води постапка за друго дело

Со цел да се утврди како во реалноста се реализира заштитата на правото за судење во разумен рок, од страна на Коалицијата беше поднесено барање до ВСПМ за добивање на информација во поглед на постапувањето по барањата за утврдување на повреда на правото на судење во разумен рок за 2011 година, со посебен осврт на кривичниот дел. На барањето е одговорено позитивно и добиените податоци се коментирани во делот за стандарди за фер и правично судење.

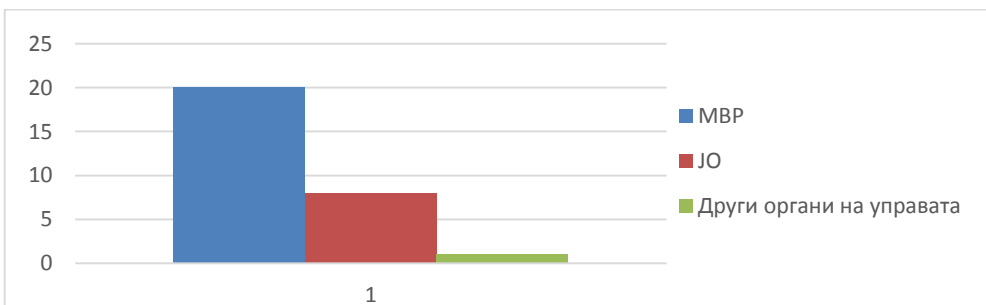
2. ПРЕТХОДНА ПОСТАПКА

Податоците од истражувањето што се однесуваат на претходната постапка како фаза чија цел е да го открие и разјасни кривичното дело и сторителот, како и да се соберат доволно информации што ќе му помогнат на обвинителот да одлучи дали ќе поднесе обвинение, укажуваат на тоа дека во 27% од предметите од моментот на сторување на делото до откривање на неговиот сторител поминува до една година, во 30% над една година, а за 43%, за жал, нема податок. Ако ги земеме предвид само оние постапки за кои е обезбеден податок, произлегува дека во нешто повеќе од половината или поточно во 52%, периодот од извршувањето на делото до откривањето на сторителот траел над една година, додека пак во 48% тој траел помалку од една година.

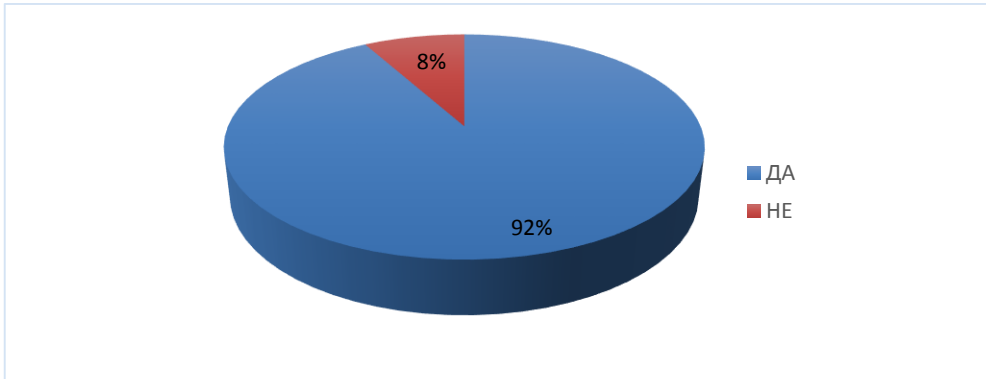
Период од моментот на извршување до откривање на делото

Притоа, како што покажува следниот приказ, кривичната пријава во најголемиот дел на случаи односно во 69% од набљудуваните постапки била поднесена од Министерството за внатрешни работи, во 28% од Јавното обвинителство, а во 3% од други органи.

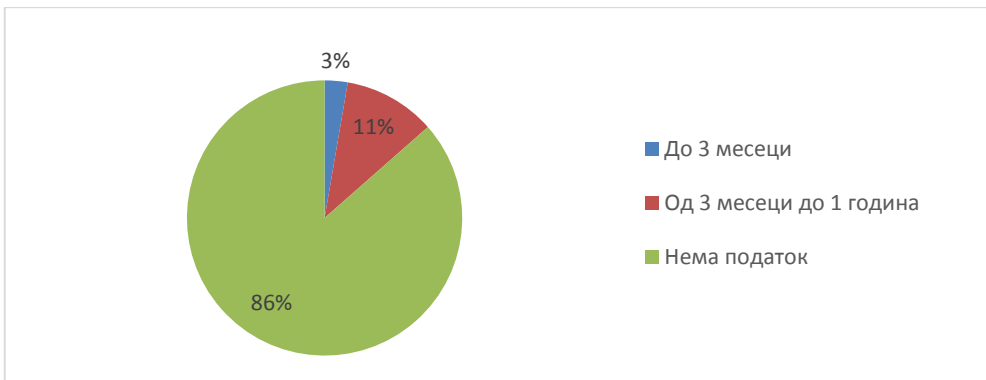
Кој ја поднел кривичната пријава

Во однос на тоа дали во набљудуваните предмети била спроведена истрага, резултатите од проектот покажуваат дека таа е спроведена во 92% од случаите, при што за скоро најголемиот дел од нив односно за 86% нема податок за нејзиното траење, додека пак од оние 14% од предметите за кои што е познато траењето на истрагата, во 11% таа траела од три месеци до една година, а само во 3% до три месеци.

Дали е спроведена истрага

Истражувањето располага единствено со податоци за тоа дали се водела истрага и колку таа траела, но не и за некои други битни фактори и прашања, како што е, на пример, она за впечатокот на набљудувачите за влијанието на истрагата врз главниот претрес или нејзините главни недостатоци, кои би биле основа за посуштинска анализа.

Дали е спроведена истрага

3. ПРИМЕНА НА ПОСЕБНИТЕ ИСТРАЖНИ МЕРКИ

Како една од позначајните теми на интерес во текот на истрагата, се наметнува и анализата на примената на посебните истражни мерки. Причината за овој зголемен интерес се лоцира во самата природа на посебните истражни мерки, кои претставуваат своевидна новина во македонскиот систем на казнена правда, воведени во 2002-та година, како и во фактот дека преку овие мерки често се добиваат важни докази, но тие се добиени со сериозен упад и ограничување на основните човекови слободи и права на обвинетиот и на други лица. Од друга страна, примената на овие мерки истовремено претставува и дополнително оптоварување на буџетот на органите на прогонот, бидејќи се работи за софистицирани и финансиски скапи мерки. Имајќи го предвид овој факт, односно природата на овие мерки како средство со кое во голема мерка се нарушуваат или ограничуваат пред сè правата со кои што се заштитува личниот интегритет и тајноста како на личните комуникации, така и на тајноста и интегритетот на домот на лицето против кое овие мерки се применуваат, при нивната употреба во ЗКП е предвидена посебна постапка и зголемена контрола врз органите што ги спроведуваат. Врз основа на овие аргументи се должи и зголемениот интерес на стручната и академската јавност за нивната правилна примена.

Од анализираните предмети може да се забележи дека овие мерки се примениле во една третина од нив, додека јасен податок дека не биле применети имаме само за два набљудувани предмети. Во таа насока, од набљудуваните предмети може да заклучиме дека овие мерки се значително застапени како алатка за пронаоѓањето и откривањето на сторителите на овој облик на криминалитет.

За жал, во повеќе од половината, односно во 22 предмети од набљудуваните предмети, набљудувачите не биле во можност да ја утврдат законитоста на примената на овие мерки. Овој процент не остава простор за стопроцентна потврда на хипотезата дека посебните истражни мерки се јавуваат како доминантен извор на доказите за сторените кривични дела од областа на организираниот криминалитет и корупцијата, односно во постапките што се водат пред Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција.

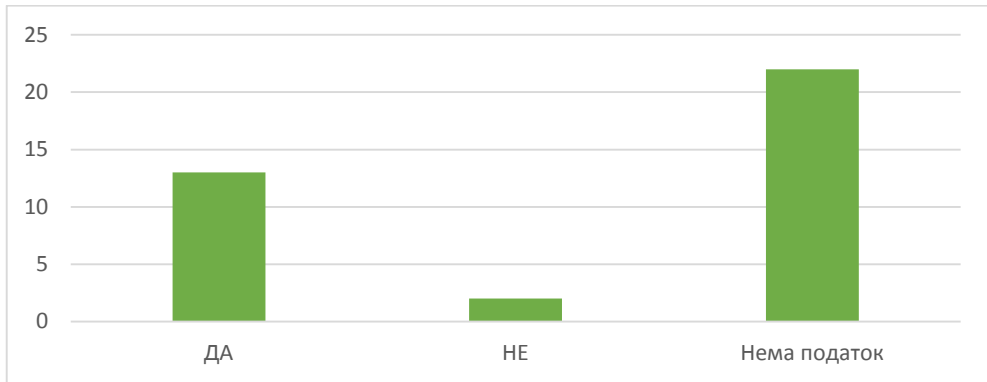
За потврда на оваа хипотеза, во иднина набљудувачите би требало да направат целосен увид во предметот што се набљудува, што од друга

страна може да се коментира како поголема инволвираност на набљудувачите од Коалицијата во кривичните постапки што се предмет на опсервација.

Сепак, и ваквиот податок може да биде предмет на интересирање и соодветна аргументација. Бидејќи примената на посебните истражни мерки во една третина од набљудуваните предмети не значи така занемарлив процент. Тоа значи дека и покрај фактот дека се работи за истражни средства кои според својата природа во поголема мерка ги ограничуваат правата на осомничените или обвинетите лица; истражни средства кои честопати се карактеризираат со зголемена доза на пунитивност, а со тоа се и во определен конфликт со претпоставката на невиност на лицето против кое што се води кривичната постапка; средства кои бараат поголеми финансиски трошоци и поголема логистичка поддршка за нивната примена; конечно од аспект на осомничените односно обвинетите лица перцепирани и како крајно непопуларни; сепак од аспект на нивната практична примена претставуваат пожелни истражни мерки, бидејќи како доказни средства органите на прогонот добиваат сигурни, проверливи и непротивречни докази за вината на осомниченото или обвинетото лице.

Имајќи ги предвид погоре изнесените аргументи, сметаме дека овие истражни мерки би требало да се применуваат само во крајна линија и тоа во исклучителни случаи.⁵ Процентот од скоро една третина од предметите во кои овие мерки биле применети, ни дава за право да констатираме дека посебните истражни мерки се применуваат со значителна фреквенција во набљудуваните предмети. Сепак, имајќи ја предвид надлежноста на судот пред кој се водат овие предмети, како и имајќи го предвид бројот на предметите во работа на ова одделение во однос на вкупниот број на предмети во Основниот суд Скопје 1, може да констатираме дека оваа застапеност на посебните истражни мерки не би требало да се третира како посериозен упад во правата на лицата против кои се види кривичната постапка. Се разбира дека оваа констатација може да важи само доколку имаме целосен увид во конкретните предмети, со што и би имале податоци за оправданоста на нивната примена во конкретните ситуации.

⁵ Види: Г. Калаџиџиев, Ј. Јовчески, Специјалните истражни мерки во кривичното законодавство на РМ, МРКПК, бр. 2/2009г., стр. 313 и сл.

Дали било наредено преземање на посебни истражни мерки?

За разлика од претходните констатации, при анализата на примената на видот на посебните истражни мерки кои биле применети се добива една поинаква слика. Може да се каже дека постои фаворизирање на поедноставните посебни истражни мерки во однос на посложените. Така, евидентно е дека најчесто се применува посебната истражна мерка тајно набљудување и следење со примена во скоро една половина од анализираните предмети. Следна по зачестеност е мерката следење на комуникации, која по својата суштина е блиска до претходната мерка. За разлика од овие две мерки, на преостанатите мерки отпаѓаат само 23% проценти, или според број на предмети - преостанатите посебни истражни мерки биле применети само во по еден предмет.

Ова значи дека пософистицираните мерки, што претпоставуваат привиден или симулиран откуп на предмети, давање или примање на поткуп, како и користењето на лица со прикриен идентитет имаат далеку поретка примена во практиката кај анализираните предмети, наспроти претходно споменатите и анализирани мерки.

Ваквата примена на овие мерки може да се должи на природата на кривичните дела кои биле сторени, но и на менталитетот на сторителите. Односно, менталитетот според кој сторителите на овие дела честопати своите активности ги организираат, а комуникацијата ја сведуваат на мобилен телефон, наспроти користењето на компјутерски системи. Од друга страна, увидот и пребарувањето на компјутерските системи се наметнува како главна алатка во борбата против финансискиот криминалитет.

Практичната примена на посебните истражни мерки може да ја даде и сликата за методологијата на органите на прогонот во откривањето на

криминалитетот; сомневањата се потврдуваат преку следење на комуникациите или тајното набљудување и следење, а дури потоа се прави дополнителна финансиска истрага преку увид во компјутерските системи и базите на податоци во кои би се содржеле фактите за криминалните поведенија.

Посебни истражни мерки

Од друга страна, следејќи ги процентуалните податоци од набљудуваните предмети, за поздравување е фактот кој говори за поретката примена во практиката на мерките привиден откуп на предмети или давање и примање поткуп, бидејќи кај овие мерки во голема мера игра улога и поведението на агентот провокатор, односно понекогаш неговото влијание во практиката може да биде протолкувано и како дејствие за поттикнување или помагање. Се разбира дека овој заклучок може да биде релевантен само во услови на генерално и статистичко анализирање на податоците.

Поинаку кажано, правилната примена на овие мерки, како и реалниот придонес на лицата кои учествуваат во примената на овие посебни истражни мерки може да бидат оценети само во конкретниот случај. За таа цел, потребно зголемено внимание при примената на овие мерки, нивна примена само по исклучок, како и особено почитување на процесните и вон процесните механизми на внимание и контрола.

На крајот од анализата на податоците за примената на посебните истражни мерки од набљудуваните предмети може да се даде и заклучокот дека некои од предвидените мерки воопшто и не се применуваат, односно мерките од точката 5, 7 и 8 од ставот 1 од членот 142-б од ЗКП.

Во таа насока, останува прашањето зошто некои мерки воопшто не се применети, како и дали тие воопшто би требало да се предвидат во законот. Се разбира дека оваа парцијална анализа не може да го даде одговорот на овие прашања, односно, одговорот би требало да биде или да стане јасен дури по спроведувањето на една поширока и поцелосна анализа на сите предмети во кои се применети посебните истражни мерки, па дури потоа и да се размислува за евентуално прекројување на законските одредби од ЗКП или од новиот ЗКП од 2010-та година со кои овие мерки се определени.

4. ПЕРИОД ОД ПОДНЕСУВАЊЕ НА ОБВИНЕНИЕТО ДО ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ГЛАВНИОТ ПРЕТРЕС И КОНТРОЛА НА ОБВИНЕТЕЛНИОТ АКТ

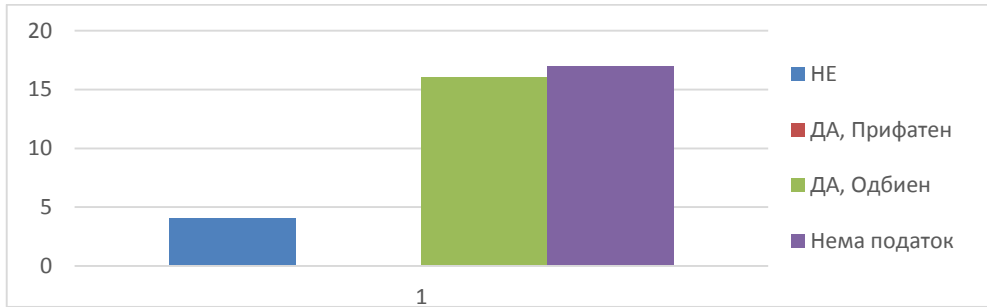
Коментарите што се однесуваат на прашањето за утврдувањето на времето поминато од поднесувањето на обвинителниот акт до закажувањето на првото рочиште од главниот претрес, во голема мерка се останати непознати. Односно, во скоро три четвртини од предметите набљудувачите за ова прашање немаат одговор. Причините за немањето на овој податок може лесно да ги лоцираме во фактот дека поголемиот дел од предметите кои се набљудувани се веќе започнати, па набљудувачите не можеле да ги проследат овие податоци. Базирајќи го својот заклучок на овој факт, се наметнува и оправданиот заклучокот дека по однос на ова прашање имаме податок само за девет предмети.

Заслужува интерес податокот дека во еден случај главниот претрес започнал по истек на период подолг од три , но не подолг од шест месеци, од поднесувањето на обвинението. Може да претпоставиме дека веројатно бил поднесен приговор на обвинителниот акт, што можеби довело до одолговлекување на почетокот на главниот претрес, поради преземање на дополнителни дејствија во смисла на чл. 261, ст. 2 од ЗКП, во однос на дополнување или спроведување на истрагата, или едноставно да се работи за определена грешка во податоците од прашалниците, бидејќи се работи за само еден случај. Во спротивно, ова би претставувало повреда на одредбите од ЗКП.

Како и да е, преостанатите податоци, односно почетокот на главниот претрес во период од еден до три месеци, влегува во законскиот рок за закажување на главниот претрес од поднесувањето на обвинението, односно и доколку не бил поднесен приговор на обвинителниот акт, кој за волја на вистината се применува во ретки случаи, сепак закажувањето на главниот претрес спаѓа во рокот од членот 269, ст. 2 од ЗКП.

Во однос на приговорот на обвинителниот акт, како силна алатка на бранителот и на обвинетото лице за заштита против неосновани или неправилни обвинувања, уште еднаш, за жал, се потврдува лошата практика на поретка примена на оваа процесна алатка за заштита и гаранција на правата на обвинетото лице во една рана фаза од кривичната

постапка⁶, т.е. пред самиот почеток од, најчесто, најгабаритниот дел од кривичната постапка – главниот претрес.

Приговор на обвинителниот акт - контрола на обвинение

Или, ако истото го прикажеме во бројки, се чини дека приговорот на обвинителниот акт бил поднесен во вкупно 40% од набљудуваните предмети. Повторно, и во овој случај имаме висока бројка на непознати податоци, односно за околу 46% од набљудуваните предмети. Следејќи ги овие податоци најмалку две прашања заслужуваат подлабока анализа.

Првото прашање се однесува на фактот дека сите поднесени приговори на обвинителните акти се одбиени како неосновани, а второто прашање се однесува повторно на високиот број на непознати податоци. Одговорот на првото прашање може да се движи во две насоки. Првата насока би била дека се работи за навистина неосновани приговори, односно дека Јавното обвинителство и истражниот судија, навистина добро ја завршиле својата работа, па оттаму и обвинетото лице нема за што многу да приговара во однос на наведените обвиненија во обвинителниот акт. Доколку оваа претпоставка е точна, тогаш, во голема мерка се чини дека е исправна концепцијата во новиот ЗКП, со кој се предвидуваат низа на процесни механизми за забрзување на кривичната постапка, пред сè преку воведување на институтот за признание и спогодување за вината, бидејќи во услови на вака цврсти обвинителни акти, на обвинетото лице и не му преостанува премногу маневарски простор во текот на главниот претрес во однос на неговата вина. Во таа насока се чини и оправдан оптимизмот за заживување на овие процесни инструменти за забрзување на кривичната постапка, преку скратување на главниот претрес, бидејќи во вакви случаи на обвинетото лице би му преостанало само да се спогоди со Јавниот обвинител во однос на видот и висината на санкцијата. Токму преку оваа постапка тоа лице и би добило и

⁶ Види: Г. Бужаровска, Б. Мисоски и В. Атанасовска, Компаративно истражување на контрола на обвинението во споредбеното право, МРКПК, бр. 2-3, 2008, стр. 209 и сл.

соодветно ублажување на предвидената законска казна или друга санкција.

Втората насока би била секако онаа неприфатливата, која би ги разгледала негативните страни на директното неприфаќање на аргументите на одбраната во однос на евентуалната проблематичност / неоснованост / манливост на обвинението. Дотолку повеќе тоа би значело немање доволен сенс и храброст на судот за запирање на кривичната постапка во фазата на приговор на обвинителниот акт, во случаите кога постојат факти кои одат во корист на претпоставката за невиност на обвинетото лице. Или може да значи и немање на желба за враќање на постапката во фаза на дополнување на истрагата, во услови на нејзино нецелосно спроведување или непостоење на доволно цврсти и солидни докази во корист на обвинението.

Оваа активност на судот можеби може да се лоцира во неговата волја за целосно расчистување на овие евентуални дилеми во текот на контрадикторниот главен претрес, каде тој има доволно процесни механизми за самостојно да ги провери сите овие наводи на одбраната, а не работата да му ја префрла на овластениот тужител и на истражниот судија во фазата на контрола на обвинението. Сепак, ваквата, условно речено, нерешителност на судот во овие случаи може да резултира само со негова дополнителна работа, односно трошење на и онака ограничените судски ресурси преку водење на долготраен и исцрпувачки главен претрес, чијшто исход можеби веќе на судот и му бил познат, но тој го спровел главниот претрес само за да ја провери наметнатата дилема во приговорот на обвинителниот акт од страна на бранителот или обвинетото лице.

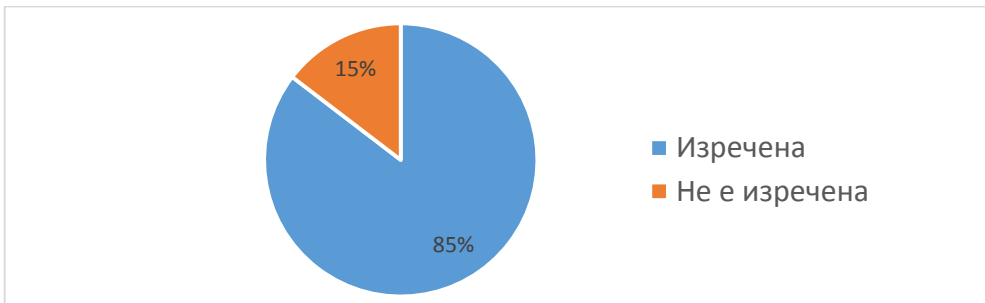
Токму затоа, сметаме дека целта на постоењето на фазата на контрола на обвинението е, и би требало да се сфати, како можност на судот за заштеда на неговите ресурси и за едно брзо завршување на кривичната постапка, без кршење на почитувањето на правата на обвинетото лице преку ваквите поведенија од страна на судот и овластениот тужител. Од тие причини сметаме дека е оправдано судот во иднина да обрне поголемо внимание врз приговорот на обвинителниот акт, а обвинетото лице или неговиот бранител би требало да ги препознаат овие можни придобивки од поднесувањето на приговорот на обвинителниот акт и почесто во практиката да го поднесуваат, како и да не бидат обесхрабени од овие статистички податоци, кога ниту еден од поднесените приговори не бил прифатен од страна на судот.

5. МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО НА ОСОМНИЧЕНИТЕ ОДНОСНО ОБВИНЕТИТЕ ЛИЦА

5.1. Примена на мерката притвор – генерални забелешки

Особено интересен момент од кривичната постапка во поглед на заштитата и гарантирањето на човековите права, како и добивањето на оценката „правична“ за кривичната постапка во голема мера се добива преку следењето на примената на мерките за обезбедување присуство на осомниченото, односно обвинетото лице. Причината за ова се јавува во природата на овие мерки, кои сами по себе се контрадикторни. Контрадикторноста на овие мерки се јавува во фактот дека со нив се крши правото на слобода на движење, а со цел да се заштити правото на фер судење преку остварување на правото на контрадикторен, јавен и непосреден главен претрес. Токму затоа, одлуката на судот која од предвидените законски мерки би ја применил во конкретниот случај, односно во колкава мера би ја ограничил слободата на движење на лицето кое е заштитено со претпоставката на невиност како уставен принцип, претставува и оценка за правичноста на целокупната кривична постапка.

Досегашните перцепции во јавноста дека пред Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата се процесираат предмети во кои мошне често се јавува најстрогата мерка за обезбедување присуство – притворот, се потврдуваат и низ податоците од набљудувачите од Коалицијата „Сите за правично судење“. Имено, од анализираниите предмети, најстрогата мерка за обезбедување присуство била применета дури во 85% проценти. Искажано низ бројки, би произлегло дека притворот како мерка за обезбедување присуство бил применет за 374 од вкупно 438 обвинети лица во набљудуваните 37 кривични предмети.

Обвинети лица на кои им е изречена мерка притвор

Оваа бројка е навистина голема, за што говори и фактот дека процентот на сите останати притворски предмети во Основниот суд Скопје 1 во Скопје е далеку помал.⁷

Година	Вкупно предмети	Притворски предмети
2000	2140	123
2001	2026	140
2002	1528	191
2003	1620	137
2004	2158	162
2005	2294	170
2006	2368	111
2007	6396	200
2008	4311	166
2009	4283	198
2010	4427	171
2011	3930	352

Број на притворски предмети

Се разбира дека при носењето на оваа констатација пред себе го имаме фактот дека Коалицијата не ги следи сите предмети што се водат пред специјализираното одделение и дека се работи само за лимитиран број на предмети.

Но, заклучокот го базираме врз фактот дека пред одделението годишно се водат околу 80 предмети,⁸ па во таа насока притворот да бил присутен и само во предметите кои биле набљудувани од Коалицијата, повторно станува збор за повеќе од половината од вкупниот број на осомничени или обвинети лица и број на предмети, што е повеќе од половината од вкупниот број на предмети. Дотолку повеќе, Коалицијата ги анализира предметите кои се карактеризираат со поголем број на обвинети лица.

Дали мерката притвор е навистина неопходната мерка за обезбедување присуство или не на лицата против кои се водат овие

⁷ Од едно претходно истражување се гледа дека пред Основниот суд Скопје 1 годишно има околу 10% до 15% на притворски предмети. Види: Б. Мисоски, Гаранцијата како мерка за обезбедување присуство на обвинетиот во текот на кривичната постапка, Докторска дисертација на Правниот Факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, 2013 г., стр. 350 и сл.

⁸ Податок добиен од анализата на бројот на предметите во Уписникот што се води за ова одделение во ОС Скопје 1. Во 2010-та година во работа биле 80 предмети од кои 52 биле притворски.

постапки, првенствено во јавноста се брани со аргументот дека се работи за особено тежок облик на криминалитет што е во надлежност на ова Одделение, како и со фактот дека најчесто се работи за сериозни кривични дела сторени од страна на добро организирани криминални групи, како и за криминалци кои што се безобсирни, систематични и со претходно добро осмислени криминални активности, а неретко и рецидивисти.

Напротив, фактот дека првенствено кај определувањето на мерките за обезбедување присуство би требало предвид да се имаат личните карактеристики на лицето против кое се определуваат овие мерки, постоењето на реални докази или индикатори коишто може да упатат или упатуваат дека постои опасност за исполнување на некои од законските основи за определување на мерката притвор предвидени во членот 183 од ЗКП.

Како и да е, следејќи ја практиката на Европскиот суд за човекови слободи и права во Стразбур (понатаму ЕСЧП), како и одредбите од ЗКП, примената на најстрогата мерка за обезбедување на присуство би требало да е строго лимитирана во практиката и да се користи по исклучок доколку присуството на осомничените, односно обвинетите лица не може да се обезбеди со останатите полесни мерки. Впрочем, како што е и дословно нормирано и во Препораката R(2006)13 од Советот на Европа.⁹

Притворот би требало да се поврзува исклучително со личните карактеристики на лицето против кое се води кривичната постапка, односно, дали има реална опасност од бегство, реална можност за влијание врз истрагата или дали навистина постои можност лицето против кое се води кривичната постапка да го доврши повтори или да го стори делото со кое се заканувало, а не и со тежината или видот на кривичното дело. Во што и самиот ЕСЧП одлучил низ неколку пресуди, велејќи дека притворот не треба да биде определен само поради земање предвид на тежината на кривичното дело.¹⁰

Токму затоа, при донесувањето на одлуката која мерка за обезбедување присуство би требало да ја примени, како и дали воопшто би требало да се примени мерка за обезбедување присуство, не може јасно да се определи кои околности за судот биле пресудни за донесување на неговата одлука, односно дали и каде судот ја лоцира опасноста од

⁹ Види: Препорака (2006) 13 од Советот на Европа.

¹⁰ Види: *Wemhoff v. Germany*, достапен на:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57595>

бегство, опасноста од влијание врз истрагата или опасноста од повторување на кривичното дело. Не е јасно дали тоа основано сомневање се должи на личните карактеристики на лицето против кое се води кривичната постапка, неговото социјално милје или пак на семејните и професионални врски.

Причините за наведените аргументи против ваквата примена на притворот ги лоцираме имајќи ги предвид личните и социјалните карактеристики на обвинетите лица, како и видот на кривичното дело. Во случаите кога притворот се определува за сторител осомничен за лукративно кривично дело посоодветно би било на ова лице да му биде определена друга мерка за обезбедување присуство. Во предвид ја имаме гаранцијата, која е директно насочена кон ограничувањето на располагањето со финансиските средства на лицето против кое што се води кривичната постапка, па преку оваа мерка обвинетиот би бил мотивиран активно да учествува и да се јавува во постапката пред судот.

Причините за предимство на притворот во однос на останатите мерки најчесто се објаснуваат и со фактот дека судот не секогаш располага со доволно податоци за личните и семејните околности на лицето против кое се определува притворот во пораните фази од кривичната постапка. Поради тоа, има случаи кога првото решение со кое се определува притворот е превентивно, а со цел обезбедување на присуството на лицето додека органите на прогонот не ги добијат потребните податоци за личноста и неговото социјално милје, преку кои и реално би ги оцениле опасностите за настапување на некоја од основите за определување на мерката притвор.

Во поглед на личните и семејните прилики на лицата против кои се водат кривичните постапки и нашите набљудувачи исто така не забележале поголем број на податоци. Оттука, следејќи ги графиконите од почетниот дел на оваа анализа, не можеме да добиеме целосна слика дали се работи за обвинети кои имале цврсти семејни прилики, дали имале постојано вработување и колку траело нивното вработување, дали имале семејства, дали поседуваат некаков имот, како и податоци поврзани со нивната претходна криминална активност. Слично е и со податоците поврзани со нивната ментална состојба или болести на зависност.

За надминување на овие прилики во кои судот не секогаш ги има на располагање сите податоци поврзани со личноста против која се води кривичната постапка, сметаме дека е нужно да се започне со креирање на

посебна служба, по теркот на службите за „pretrial services“ познати во англосаксонскиот систем.¹¹ Должноста на оваа служба би била да ги презентира сите горенаведени податоци за личноста на судот, а со тоа и да му даде определена прогноза во врска со опасноста од исполнување на основите за определување притвор.¹²

Дополнителна можност за прибирање на податоци од страна на судот е и поврзувањето на базите на податоци на компјутерските системи кои се водат во судовите (за податоците на казнената евиденција), во МВР (за евентуалните претходни оперативни сознанија за криминалните активности) податоците од Централниот регистар, податоците од катастарот и кредитното биро (во врска со неговата финансиска состојба), како и податоците од матичните книги за евиденција. Преку нив судот би можел да ги има целокупните податоци за лицето против кое се води кривичната постапка, а со тоа и да може да направи негов целосен и веродостоен профил, со што би се олеснил и изборот на најсоодветните мерки за обезбедување присуство.

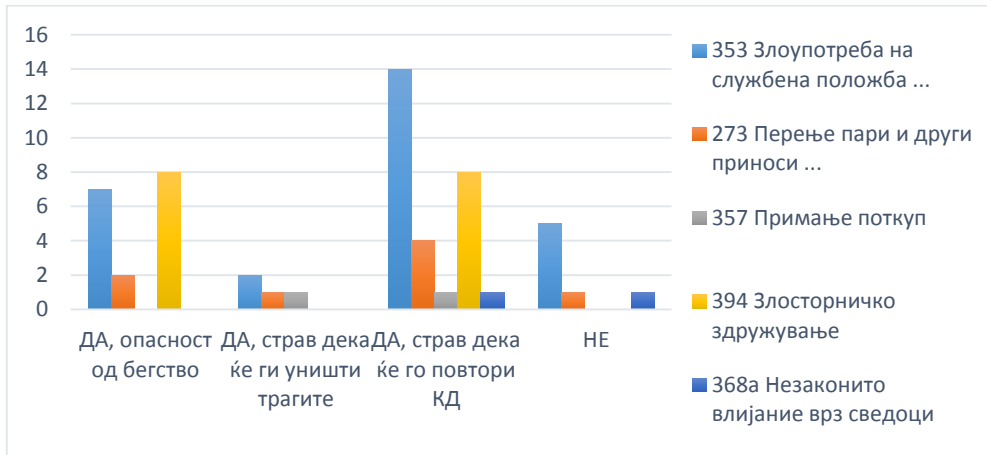
5.2. Основи според кои бил определен притворот

Во однос на бројот на основи за кои е определен притворот, односно зошто имаме повеќе основи во однос на бројот на набљудувани предмети, аргументот е јасен и едноставен. Имено, набљудувани се 37 предмети, во кои биле обвинети 437 лица, а притвор на 85% од овие лица има бил определен по повеќе од една основа. Со тоа се добива бројката од 56 основи по кои била определена мерката притвор, наспроти бројот од 37 предмети.

Во продолжение ќе се задржиме и на зачестеноста на основите според кои била определена мерката притвор. Имено, почести се опасноста од бегство и стравот дека би се повторило кривичното дело како основи за определување притвор, наспроти стравот дека би се уништиле трагите или би се влијаело на некој друг начин на истрагата.

¹¹ За улогата на овие служби во САД види: R. A. Wilson, Unified Pretrial Services Project, Final Evaluation Report, 1978, Спроведено во рамките на Министерството за правда, достапно на <https://www.ncjrs.gov/>

¹² Види: A. Hucklesby, Bail Support Schemes for Adults, The Policy Press, 2011, стр. 20 и сл.

Изречена мерка притвор врз основа на кривичното дело

Ова значи дека, имајќи го предвид високиот процент на примена на посебни истражни мерки со кои се обезбедуваат доказите за сторителите на кривичните дела кои биле предмет на опсервација на набљудувачите на Коалицијата, сосема јасно е зошто мерката притвор најретко се применувала поради опасност од влијание врз истрагата, со оглед на тоа што најголемиот број на докази во овие случаи веќе биле обезбедени.

Опстојувањето на мерката притвор, од друга страна пак, само по основите опасност од бегство и страв од довршување или повторување на кривичното дело, согласно практиката на ЕСЧП, спаѓаат во основи кои што се предмет на најфреквентна промена на условите. Со самото тоа, овие околности треба почесто да се преиспитуваат.¹³ Имено, стравот дека повторно би се сторило кривичното дело злоупотреба на службената положба и овластување од чл. 353 од КЗМ, што е детектирано како најчеста опасност при определување на притворот во 14 решенија, губи на актуелност во услови на ставање на некоја дисциплинска санкција од страна на работодавецот во текот на отсуството од работа на лицето против кое се води кривичната постапка, како, на пример, суспензија од работните задачи поради водење на кривична постапка за несовесно работење или злоупотреба на службената должност, а понекогаш и престанок на работниот однос.

Во врска со високиот број на определени мерки притвор по оваа основа се разбира дека може да констатираме дека судот во текот на кривичната постапка нема да ги чека дисциплинските органи, но

¹³ Види: Neumeister v. Austria достапен на: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57544>

истовремено значи дека судот верувал дека осомничените лица сè уште имале определени влијанија на своите работни места со што би ја оневозможиле истрагата.

Можно е да се работи и за непосакуваната практика на судот, со која тој само воведува дополнителни гаранции за себе си, дека лицето против кое се води кривичната постапка нема во текот на истата да стори ново кривично дело. На овој начин, судот индиректно ја наметнува забраната за вршење на дејност должност или функција, бидејќи додека трае кривичната постапка, со определувањето на мерката притвор, лицето против кое се води кривичната постапка не може активно да го остварува правото на работа.

Сите овие дискусии би биле беспредметни или притворот би бил оправдан во условите кога судот во своите решенија наведува доволно и соодветни факти и аргументи во корист на своите одлуки¹⁴. За жал од природата на набљудувањето направено од страна на набљудувачите кои што вршат само надворешно набљудување, но без анализа на содржината на формалните акти на судот, не сме во можност да ги коментираме аргументите на судот во поглед на основаноста на своите одлуки, а може да се надеваме дека пред себе ги имал соодветните факти и докази при донесувањето на својата одлука.

Во оправдувањето на потребата од почесто временско преоценување на основаноста на мерката, особено е значајно при толкувањето на основата опасност за бегство, која може да има амбивалентна природа. Во случаи на понапредна фаза од кривичната постапка, кога на обвинетото лице може да му биде извесно определувањето на казна, оваа опасност може да се протолкува како стимулативна околност во полза на бегството. Друг случај би бил во услови на долготраен притвор, кога обвинетото лице не би имало интерес од бегство затоа што евентуалната казна што би ја добило би била приближна во однос на траење и во рамките на времето поминато во притвор.

5.3. Траење на притворот

Анализирајќи ги податоците од набљудувачите за траењето на мерката притвор ја добивме следната табела:

¹⁴ Види критиките во случајот Василковски и останатите против Македонија, достапен на [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-101358#{"itemid":\["001-101358"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-101358#{)

Предмет	Денови
../12	52
../09	60
../10	147
../10	180
../11	210
../11	420
../12	450
Просек	217
Има податок	7
Нема податок	19
Вкупно	26

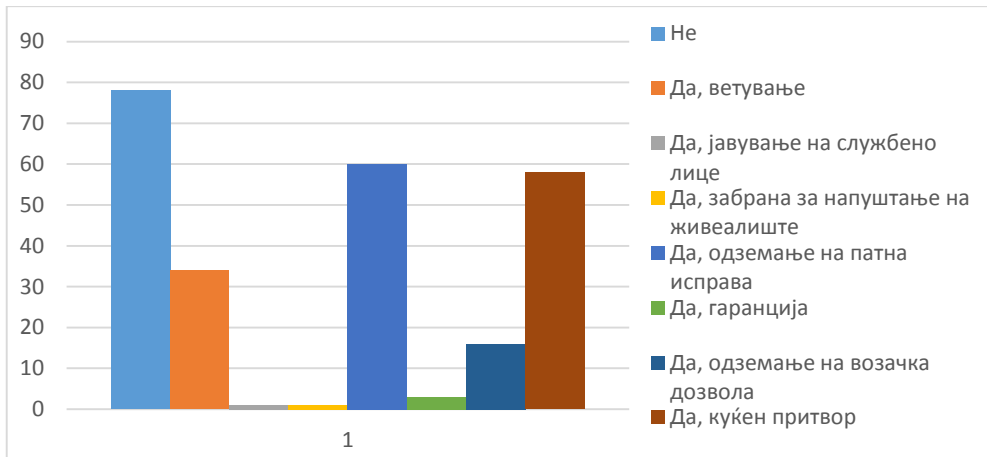
Траење на притворот во денови

Набљудувачите не биле во можност секогаш да утврдат дали е изречена и колку било времетраењето на мерката притвор. Оттука, со оглед на фактот дека набљудувачите имаат податок за траењето на притворот во само околу една четвртина од предметите, не можеме со сигурност заклучоците да ги прошириме врз целокупната истражувана популација. Токму затоа, само накратко може да констатираме дека од прибраните податоци може да заклучиме дека притворот во просек траел 217 дена, што не е многу. Сепак, од анализираните предмети не може да знаеме колку траел притворот во конкретните случаи, бидејќи дел од предметите не се завршени, како и дали овие податоци се однесуваат само за притворот во текот на главниот претрес или претставуваат заеднички збир од притворот во текот на истрагата и притворот во текот на главниот претрес. Доколку се однесуваат само за главниот претрес, тогаш загрижувачки се, начелно, два предмети во кои притворот траел подолго од една година. Сепак, имајќи ја предвид комплицираноста на криминалитетот што би требало да се расветли во текот на главниот претрес, не би требало веднаш да констатираме дека се работи и за одолговлекување на постапката и судење во неразумен рок.

Сепак, имајќи ги предвид забелешките за менливоста на околностите со текот на времето поради кои мерката притвор била определена, во конкретните случаи сметаме дека судот би требало да биде особено внимателен при преоценувањето на својата одлука за определување на притворот, како и дека би требало сериозно да ја земе предвид можноста за замена на решението за притвор со примена на некоја од полесните мерки за обезбедување присуство.

5.4. Примена на останатите мерки за обезбедување присуство

Особено интересно прашање во поглед на мерките за обезбедување присуство е примената и зачестеноста на преостанатите мерки предвидени со ЗКП. Имено, во овој случај набљудувачите на „Коалицијата сите за фер судење“ прибрале податок за примена на останатите мерки за обезбедување присуство во 173 решенија. Во овој случај не е исклучена можноста на едно исто лице да му биле изречени и повеќе мерки за обезбедување присуство. Сепак, имајќи ги предвид вкупниот број на мерки, може со сигурност да констатираме дека тие се применуваат во далеку понизок број од мерката притвор.

Примена на мерките со кои се обезбедува присуство на обвинетиот

При анализата на примената на мерките за обезбедување присуство, на прв поглед е видливо дека најчести мерки освен притворот се куќниот притвор и одземањето на патната исправа, додека останатите мерки, како јавувањето на службено лице, гаранцијата и забраната за напуштање на живеалиштето, се применуваат по исклучок. Причините за оваа практика може да бидат повеќе. Прво, ретката примена на гаранцијата најчесто се должи на нејзината законска лимитираност за нејзина примена само во случаи каде постои опасност од бегство. Ваквото законско уредување на гаранцијата во голема мера ја прави неприменлива, иако, имајќи ја предвид структурата на кривичните дела за кои се водат кривичните постапки, пред сè за лукративните кривични дела, се чини дека гаранцијата би претставувала соодветно средство за обезбедување присуство. Токму затоа, сметаме дека судот при донесувањето на решенијата за притвор треба да биде рестриктивен при определувањето на основите според кои го определува притворот, а со

самото тоа, односно со временското преиспитување на основите, може да се очекува дека би можел и почесто да го замени притворот со гаранцијата.

Повеќе надеж за почеста примена на гаранцијата дава новиот ЗКП од 2010 година, според кој значително се зголемува полето на примена на гаранцијата како замена на притворот во случаите кога тој е определен како поради опасност од бегство, така и поради опасност дека лицето ќе го повтори, доврши или стори делото за кое се заканувало (чл. 150 од новиот ЗКП од 2010 г.). Или, имајќи ги предвид податоците од набљудувачите според новиот ЗКП, би можела мерката притвор да биде заменета со гаранција во најголемиот број од набљудуваните случаи.

Во прилог на зголемувањето на мерката гаранција би било и прифаќањето на предлогот за подобрување на состојбата со информираност на судот во врска со личната и имотната состојба на осомниченото или обвинетото лице, преку гореспоменатите начини.

Во повеќе случаи судот бил обезбеден само со одземање на патната исправа (во 60 случаи) или возачката дозвола (во 16) како доволна гаранција дека лицето редовно ќе се јавува пред судот и дека нема да побегне. Ова е интересно бидејќи претставува драстично олеснување или отежнување на положбата на лицето против кое се води постапката, од примена на мерката притвор до примената на овие две мерки. Зачудува практиката во која при превенирањето на бегството гаранцијата не е присутна како транзиторната мерка, а наместо неа судот веднаш се определувал за примена на притворот. Според компаративните искуства одземањето на патната исправа и одземањето на возачката дозвола претставуваат само средства за засилување на обезбедувањето на судот при примена на мерката гаранција.¹⁵

Во таа насока може да се коментира и непримената на мерките на претпазливост - обврска за повремено јавување на определено службено лице или кај државен орган и забраната за напуштање на живеалиштето. Овие мерки во САД и во Англија често се комбинираат со мерката електронски надзор. Преку овие мерки, всушност се превенираат сите околности поради кои и може да се определи притворот, а со самото тоа и се зголемува обврската на лицето против кое се води кривичната

¹⁵ Види: A. Hucklesby, *Police Bail and the Use of Conditions, Criminology and Criminal Justice*, 2001, Vol. 1, стр. 451 и сл.

постапка, кон наредбите на судот, како и се зголемува правичноста на кривичната постапка и почитувањето правото на слобода на ова лице. Во таа насока би требало да размислува и нашиот законодавец, со тоа што и во новиот ЗКП од 2010 година би ја разработил можноста за пофреквентна примена и на електронскиот надзор, како една од поефикасните мерки препознаени од компаративното право.¹⁶

За разлика од овие мерки, на актуелност добива мерката куќен притвор, која се применувала дури во 58 случаи. Оваа практика според наше мислење не е за поздравување, бидејќи често пати оваа мерка во практиката се злоупотребува од страна на обвинетите лица. Причините лежат во фактот дека идејата зад куќниот притвор лежи во фаворизирање на специфичните здравствени прилики на лицето против кое се води постапката, односно доколку тоа е тешко болно, старо и изнемоштено лице или бремена жена, па не е во состојба, токму поради неговата здравствена состојба, да ги издржи притворски услови.

Злоупотребата лежи во фактот дека во нашиот ЗКП законодавецот пропуштил да ги внесе овие прецизирања во примената на мерката куќен притвор, така што суштината на оваа мерка би требало да се најде преку нејзината аналогија со мерката куќен затвор предвидена во КЗМ. Наместо тоа, при примената на оваа мерка во практиката, како замена на притворот, често пати се даваат несоодветни аргументи, кои не ретко и го немаат предвид здравјето на лицето против кое се води кривичната постапка.

Ваквото изигрување на системот на казнена правда, би требало да се отстрани час поскоро, на тој начин што и во сегашниот ЗКП би се внеле одредби по теркот на одредбите од новиот ЗКП (чл. 163, ст. 2) со кои се уредува куќниот притвор, со што оваа мерка би ја добила својата вистинска смисла и суштина. Ова особено, имајќи ги предвид одредбите за примена на новиот ЗКП од 2010-та година, за кои иако се предвидува да се применуваат од месец декември оваа година, сепак, истовремено се предвидува и одредбите од сегашниот ЗКП да продолжат да се применуваат низ тековните постапки барем уште еден извесен временски период.

¹⁶ Види: M. Nellis, The Electronic Monitoring of Offenders in England and Wales, Recent Developments and Future Prospects, British Journal of Criminology, Vol. 31, No. 2, 1991, стр. 167 и сл.

Дополнителен аргумент за фреквентноста на примената на куќниот притвор е и фактот дека се работи за мерка кај која засметувањето на траењето се врши по аналогија со засметувањето на траењето на притворот во ефективно изречената казна затвор, па поради тоа, куќниот притвор и е поприватлив кај обвинетите лица и нивните бранители, наместо останатите мерки за обезбедување присуство.

6. ГЛАВЕН ПРЕТРЕС

6.1. Право на правично судење

Општ е впечатокот од набљудуваните судења дека обвинетите начелно имале право - во правично и јавно судење пред непристрасен суд, во контрадикторна постапка да ги оспоруваат обвиненијата против нив и да предлагаат и изведуваат докази во своја одбрана. Сепак, ваквата основна оценка не значи дека набљудувачите и медиумите, како и невладините организации и експертите кои ги следеа судењата немаат сериозни забелешки по однос на обезбедувањето на некои од битните елементи на едно правично и фер судење. Така, правото на обвинетиот да биде сослушан, да биде информиран за делото за кое се товари и да може да предлага свои сведоци и да им поставува прашања на сведоците од спротивната страна на контрадикторна и јавна расправа пред судот, како и да има право на бранител во целиот тек на постапката како есенцијални права на обвинетиот се остварувале со определени проблеми.

6.2. Траење на постапката

Долгото траење на постапката е стар и познат проблем на домашната кривична постапка. Така, според податоците на Државниот завод за статистика за 2012 година за траење на постапката од пријавата до донесувањето на одлука во случаите на познат сторител, од вкупно 15 480 пријави постапката траела: до 1 месец - во 4 492 случаи; од 1 до 2 месеци - 1 872 случаи; од 2 до 4 месеци - 2 203; од 4 до 6 месеци - 1 330; од 6 месеци до 1 година- 1 313 случаи, и преку 1 година - 3 270 случаи. Од овој аспект, сликата е речиси иста од година во година, со тоа што бројките секоја година се поголеми за неколку проценти. Кај делата против службената должност траењето е нешто подолго заради комплексноста на случаите и бројот на сторителите на кои им се суди. Така, според податоците за минатата година од истите извори постапката кај овие кривични дела траела: до 1 месец - во 143 случаи; од 1 до 2 месеци - 104 случаи; од 2 до 4 месеци - 111; од 4 до 6 месеци - 84; од 6 месеци до 1 година- 158 случаи; преку 1 година - 205 случаи.¹⁷

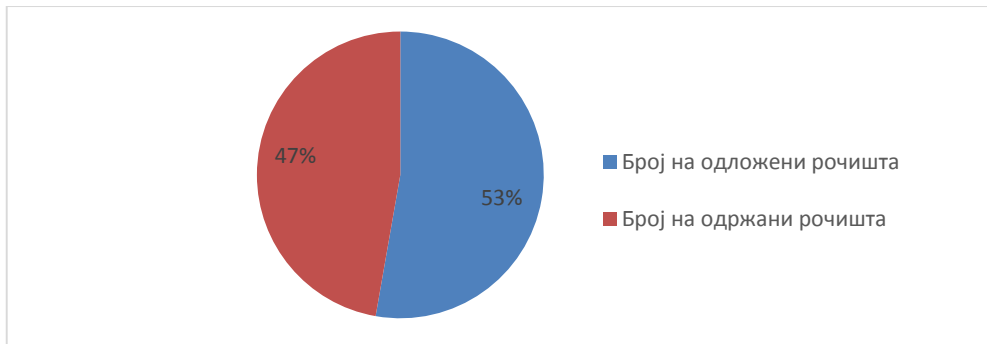
Фактот што кривичните постапки траат долго се одразува негативно врз ефикасноста на казненоправниот систем во целина, но посебни штети

¹⁷ Извор: Државен завод за статистика, Сторители на кривични дела во 2012, Скопје, 2013.

трпи и обвинетиот, особено ако е во притвор, како што тоа често било случај во набљудуваните предмети.

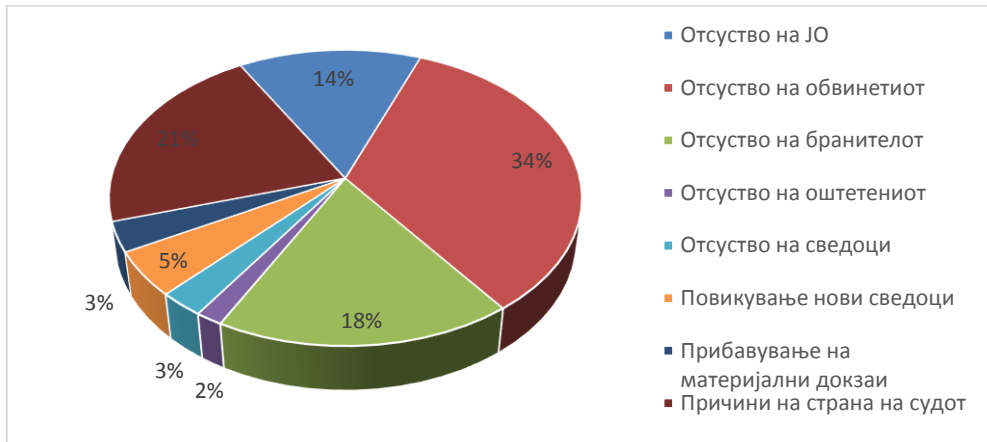
Кај набљудуваните случаи треба да се има предвид сложеноста на предметите – се работи во голем дел за обемни и комплексни предмети, што подразбира дека е потребно да им се посвети повеќе време. Обемноста и комплексноста кај овие предмети се разгледува како од аспект на фактичките така и од аспект на правните прашања.

6.3. Одложување на судењето

Број на одржани и одложени рочишта

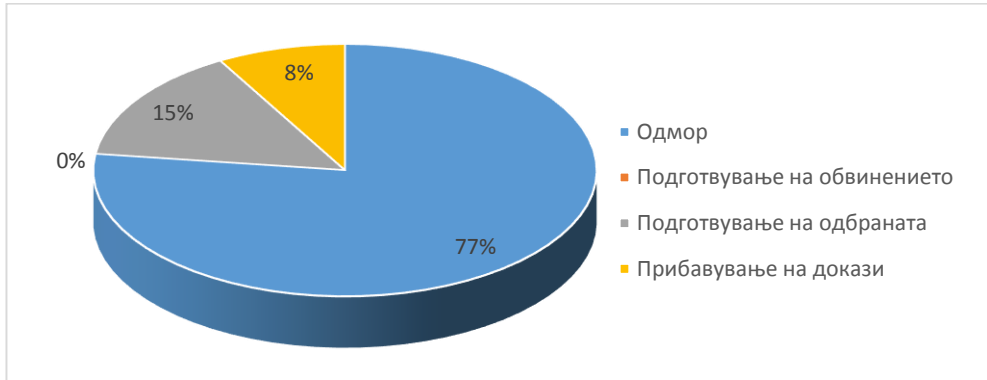
Од податоците јасно се гледа дека бројот на одложените судења значително придонесува за оддолжувањето на постапката. Фактот дека речиси половина од закажаните судски рочишта се одложени е навистина загрижувачки и зборува за лошата организација и непрофесионалноста на учесниците во постапката. Мора да се признае дека е најлошо тоа што сите како да се навикнаа на ваквиот начин на работа, па на луѓето (вклучително и на медиумите) дури им изгледа нормално судењата да се одвиваат етапно и со чести одлагања. Некои од експертите причината за ова ја гледаат и во самиот модел на постапката, каде доказите допрва се собираат и на судењето. Наспроти ваквите, кај нас вообичаени практики, повеќето западни држави сметаа дека брзината на постапката е еден од најважните принципи на постапката, па оттука зборуваат за принцип на концентрација, а судењата најпрвин солидно се подготвуваат и потоа се водат во континуитет, ако е потребно неколку дена едно по друго.

Причини за одлагање на рочиштето

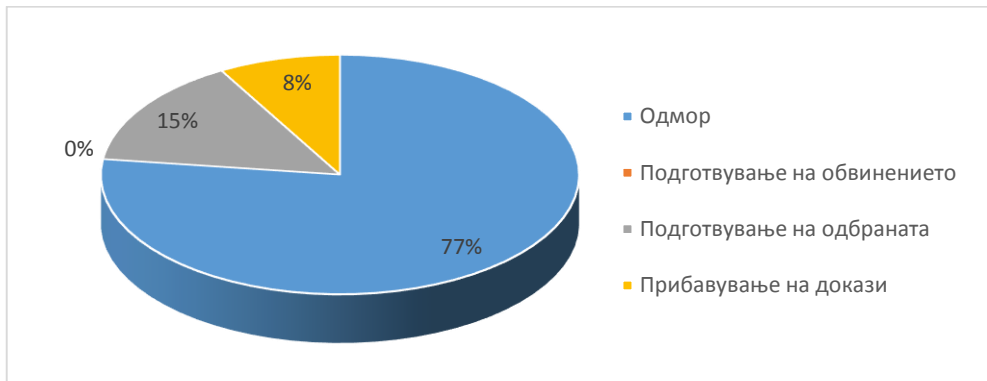
Како причини за оддолжување на постапката често се јавуваат објективни фактори - кога до оддолжување на постапката дошло поради тешкотии во пронаоѓањето и изведувањето на докази, времетраењето на вештачењето и сл., но многу почесто и од субјективни фактори – кога постапката се оддолжува по вина на учесниците во постапката. Како што се гледа од собраните податоци, од учесниците во постапката, обвинетиот и бранителот најчесто не се појавувале на закажаните рочишта. Покрај тоа, обвинетиот неретко поднесувал приговори и жалби и без тие вистински да се основани, прикривал одредени факти од суштинско значење за должината на конкретниот случај, бранителот барал одложување поради презафатеност и сл. Анкетираните судии и јавни обвинители тврдат дека обвинетиот често намерно ја попречува истрагата и ја одолговлекува кривичната постапка на најразлични начини.

Однесувањето на државните власти (судот, јавното обвинителство и полицијата) во повеќето од случаите може да биде оценето како експедитивно со оглед на тоа дека покажале активен однос кон разрешување на кривичното дело, кога неопходно било собирањето на голем број докази и сл., но забележани се и случаи на непотребни одолговлекувања во речиси сите фази и стадиуми на постапката. Така, бројот на одложени рочишта кои во набљудуваните предмети се должи на отсуство на јавниот обвинител (14%) или судот (21%) е едноставно неприфатлив.

Причини за прекин на главниот претрес

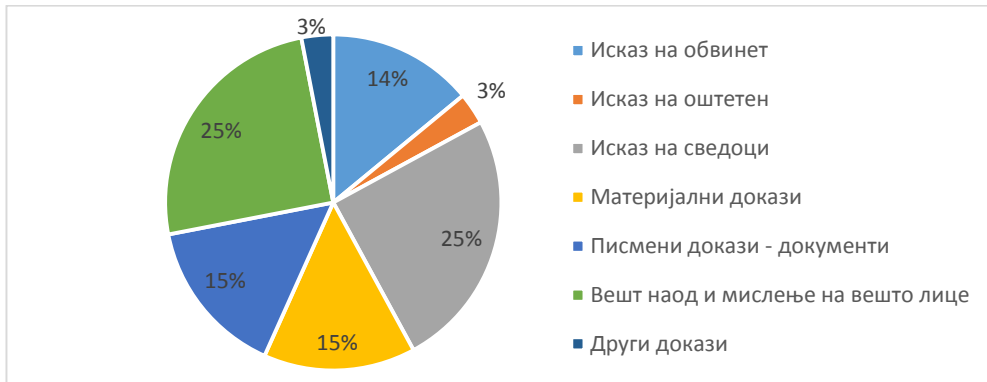
Набљудувачите го регистрирале постоењето на многубројни и различни околности, значи потреба од прекин на главниот претрес (негово запирање за пократок временски период не подолг од 30 дена). Меѓу околностите кои довеле до прекин на главниот претрес се вбројуваат: краток одмор за време на претресот (77%), подготвување на обвинение (8%) или одбрана (15%), а само исклучително и потребата за прибавување на нови докази и други околности предвидени со законот.

Причини за одлагање на главниот претрес

6.4. Докази

Од табелата се гледа дека и на набљудуваните судења во извештајниот период, како и претходно, се користени најчесто т.н. **персонални докази** од обвинетите (23), сведоците (41) и вештаците (41). Може да се констатира дека во овие случаи повеќе отколку на други судења се користи вештачење, што е и разбирливо со оглед на природата на делата и нивната комплексност.

Доказни средства

Вештачењата во најголем дел се на иницијатива на обвинителството и судот, а поретко на одбраната. По мислење на некои од адвокатите кои учествувале како бранители во постапката, судот им дава преголема важност на овие вештачења и не е доволно критичен кога ги испитува истите. Кај учесниците во постапката се забележува различно мислење за тоа дали судот воопшто може слободно да ги оценува наодите и особено мислењата на вештаците, со оглед на тоа дека нема стручни познавања од областа, заради која и било определено вештачењето.

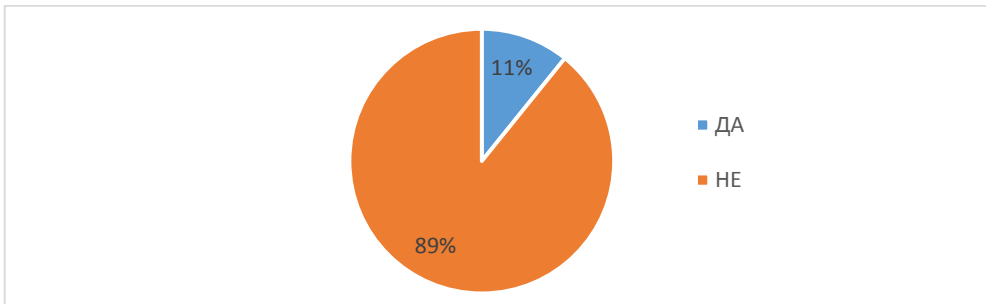
Од друга страна, овие се жалат и на тоа дека судот е скептичен кон вештачењата предложени од страна на одбраната, што само по себе го поставува прашањето на обезбедување на еднакви шанси за одбраната, или т.н. „еднаквост на оружјата“. Се препорачува во иднина на ова прашање да му се посвети поголемо внимание, особено во светлина на пресудата *Стојменов против Република Македонија*, како и од аспект на новините на ЗКП со кои се воведуваат можности за експертско вклучување на т.н. технички советници.

Важна забелешка по однос на исказите дадени од страна на обвинетите и на сведоците е дека судот во пресудите повеќе им верувал на исказите дадени во истрагата, отколку на оние дадени на контрадикторна расправа на главниот претрес. Имено, неконзистентноста на исказите на обвинетиот, по правило ги образлага со промена на исказот заради избегнување на кривичната одговорност и сл., а кај сведоците дека се дадени по определен протек на време, под притисок, со желба да му се помогне на обвинетиот и сл. На ова прашање треба исто така да му се посвети повеќе внимание во иднина, со оглед на тоа што непосредноста и контрадикторноста се важни за едно законито и правично судење. Освен ова, новиот ЗКП допушта исказите дадени од сведоците во истражната

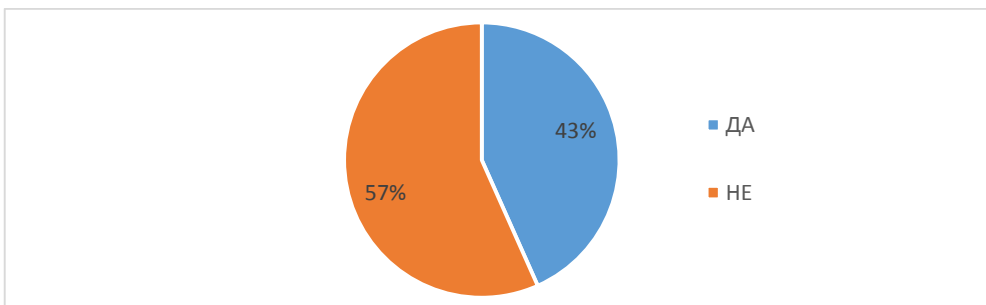
постапка да се користат само за предочување во текот на вкрстеното испитување, а не како доказ, но за разлика од досега - допушта и исказите на осомничениот дадени пред полицијата во присуство на јавен обвинител да може да се користат како доказ во постапката.

И во некои од набљудуваните предмети се покажа дека домашната судска практика нема јасен став кон контроверзното прашање дали од *молчењето* на обвинетиот може да се изведуваат негативни заклучоци. Повеќето од актерите во постапката сметаат дека судот молчењето го зема предвид, но не го истакнува експлицитно во образложението на пресудите.

Во набљудуваните предмети се среќаваат и т.н. „сведоци по слушање“, кои за настанот чуле од некој друг. Се чини дека домашната судска практика нема развиено практика односно соодветни гаранции за ваквите спорни сведочења, кои би ја зајакнале непосредноста и контрадикторноста на главната расправа.

Дали биле превземени дејствија за обезбедување на ефикасна заштита на сведоци

Дали обвинетиот и неговиот бранител имаат можност преку судот да му постават прашања на сведокот кој е под заштита

Заштитата на сведоците останува да биде предмет на контроверзии, како помеѓу правните експерти, така и во пошироката

јавност. Сè посилен е впечатокот дека во некои случаи овој институт, слично како и посебните истражни мерки, се користи повеќе за полесна осуда отколку заради вистински неопходна заштита на загрозените сведоци или жртви. Начинот на кој се испитуваат сведоците не обезбедува доволно гаранции за тестирање и оспорување на веродостојноста на сведокот, кој не само што останува анонимен, туку одбраната не може да го испита на начин што обезбедува доволна и соодветна прилика за оспорување на неговата веродостојност. Исклучувањето на јавноста во овие случаи се врши по правило, иако тоа не е предвидено со ЗКП.¹⁸

Згора на ова, полициски службеници и други лица кои учествувале при примената на посебните истражни мерки се заштитуваат на ист начин како и другите загрозени сведоци, што не е во согласност со практиката на Европскиот суд за правата на човекот кој бара овие да се појават на судењето, каде може да се испрашаат под псевдоним, но сепак да сведочат непосредно. Треба да се преиспита и одредбата на ЗКП која забранува обвинетиот да се осуди само врз основа на исказот на заштитен сведок. Јуриспруденцијата на судот во Стразбур забранува ова да биде не само единствен, туку тоа не смее да биде клучен доказ за осуда, бидејќи други докази речиси секогаш постојат, но тие без исказот на заштитениот сведок не би биле доволни за осуда.

6.5. Јавност

Набљудувачите и експертите укажуваат на користењето на посебните истражни мерки и заштитата на сведоците, без да се води доволно сметка за интересите на одбраната и довербата на граѓаните во судовите и во системот на казнената правда во целина. Така, посебните истражни мерки по дефиниција се водат како класифицирани информации, поради што јавноста се исклучува од судењето при изведувањето на овие докази, иако тоа не е предвидено во Законот за кривичната постапка. Навистина, јавноста може да се исклучи заради зачувување на државна или службена тајна, но според *Законот за класифицирани информации* класифицирање на нешто како државна тајна или некој од другите степени на класифицираност е предвидено само заради државни интереси на безбедност и сл., не и за секоја посебна истражна мерка. *Законот за следење на комуникации* предвидува

¹⁸ При изведувањето на доказите прибавени со употреба на посебните мерки јавноста по правило се исклучува без никакво посебно образложение од страна на судот, за што постојат сериозни забелешки од невладините организации и ОБСЕ.

класифицирање на податоците собрани со помош на ПИМ мерки, но и нивна декласификација во текот на постапката, со што истите не само што стануваат достапни за јавноста, туку и треба да се тестираат во однос на веродостојноста во една контрадикторна постапка. Навистина, податоците за лицата кои ги спровеле мерките треба да се чуваат како тајна, но не и доказите произлезени од истите.

Исклучувањето на јавноста кај секој случај каде е применета посебна истражна мерка, наводно заради заштита на класифицирани информации, ја оневозможува контролата на јавноста, што е уставно начело загарантирано и со меѓународното право за правата на човекот.

Во неколку случаи јавноста беше исклучена од главниот претрес токму кога се разгледуваа клучните докази прибавени со посебни истражни мерки, иако законот не предвидува исклучување на јавноста заради изведување на докази прибавени со овие мерки. Со ваквото постапување судот ја лиши јавноста од увид во доказите на кои се темели обвинението. Исклучување на јавноста без соодветна легална поткрепа, кога се разгледуваат клучните докази за еден предмет, претставува процесна повреда на еден случај и повреда на правото на правично и јавно судење пред непристрасен суд.

6.6. Бранител

Нормативно, обвинетиот има неспорно право на бранител во полициската и судската постапка. Бранителот има право да присуствува на испитувањето на обвинетиот и да ги презема сите дејствија што може да ги преземе обвинетиот. Тој има право да присуствува на процесните дејствија, да има увид во списите, да поднесе приговор против обвинителниот акт, да прибира докази за одбрана, да вложува правни лекови.

Во практика осомничените поретко користат бранител во текот на полициската отколку во судската постапка. Имено, и покрај законските гаранции за поука на осомничените, податоците на Комитетот за заштита од тортура и на Народниот правобранител ги потврдуваат тврдењата на адвокатите дека полицијата се користи со проблематични методи на „убедување“ осомничените да не користат бранител во текот на

испитувањето во полиција.¹⁹ Иста така, спротивно на законот кој бара осомничените пред испитувањето во полиција да имаат можност да се советуваат со бранителите, што според експертите подразбира услови на доверливост, односно можност нивната комуникација да се одвива насамо, тоа не им се дозволува.

Лицата кои ангажираат бранители приватно имаат право на бранител од првото повикување во полиција или друг државен орган, за разлика од случаите каде бранител може да добијат по службена должност во случаите на задолжителна одбрана и одбрана на сиромашни, каде адвокат/бранител може да добијат во различни подоцнежни фази на постапката, зависно од тежината на делото за кое се обвинети, комплексноста на случајот и нивната лична состојба односно можност самите да се бранат.

Според податоците од набљудуваните постапки, голем е бројот на случаи каде обвинетите имале бранител во постапката. Ова особено ако се има предвид дека се работи за комплексни случаи каде потребата од користење на бранителски услуги е поголема. Интересен е податокот дека во еден случај набљудувачите констатирале дека обвинетото лице немало бранител. Всушност, во овој случај се работи за неодржување на рочиште, па така и набљудувачите не можеле да претпостават дали обвинетото лице има бранител или не.

Дали обвинетиот има бранител?	
Да	36
Не	1
Вкупно	37

Дали обвинетиот има бранител?

Загрижува и околноста дека во домашната судска практика услугите на т.н. бранители по службена должност не секогаш се определуваат по јасна и транспарентна процедура, што остава простор за своевидно корумпирање на адвокатите од страна на судот, кој ги определил како бранители во случаите кога законот пропишува задолжителна одбрана.

¹⁹ Според објавените извештаи на Комитетот за превенција од тортура на Советот на Европа само 5 до 6% од осомничените имале бранител во полициската станица. Види извештаите на Комитетот на интернет страницата <http://www.cpt.coe.int/documents/mkd/2012-04-inf-eng.pdf> Извештаите на Народниот правобранител за посетите на полициските станици во функција на национален превентивен механизам за заштита од тортура се објавени на интернет страницата на Народниот правобранител на Република Македонија http://ombudsman.mk/ombudsman/upload/NPM-dokumenti/2013/NPM%20Godisen%20izvestaj%202012_FINAL_PDF.pdf

Имено, во практика полицијата и судовите имаат неформални листи на адвокати кои редовно или почесто ги контактираат и ги определуваат во случаите кога самото лице нема свој адвокат или не може да стапи во контакт со него. Таквата спрега помеѓу адвокатите и судот, според мислењето на анкетираниите судии и адвокати, доведува до тоа адвокатите помалку да ги обжалуваат овие пресуди. Обврска од законот, судот да се грижи за квалитетот и ангажирањето на бранителите во ваквите случаи, не е функционална заради тоа што карактерот на постапката предизвикува своевиден судир на интереси кај судијата кој ја раковои постапката. Друга причина за слабиот квалитет на услугите на адвокатите по службена должност, според анкетираниите адвокати, лежи во скромните надоместоци - две до три илјади денари по одржано рочиште. Скромниот надоместок само на „нужните трошоци“ (како што експлицитно е наведено во ЗКП) на тој начин ги демотивира адвокатите да пристапат кон ангажирано истражувачки пристап кон одбраната и тие се повеќе декор во судот и услов за судење, отколку некаква реална помош на обвинетиот.

Сериозни забелешки има и по однос на фактот дека во постапките пред домашните судови со години по ред не се регистрира остварување на т.н. „сиромашко право“ од чл. ЗКП. Имено, во практиката воопшто не се среќаваат случаи на доделување на адвокат како бранител по службена должност по барање на обвинетиот, а по основ на сиромаштија, надвор од случаите на задолжителна одбрана (чл. 67 ЗКП). Од друга страна, и во случаите на т.н. задолжителна одбрана, обвинетите ретко се користат со можноста да се ослободат од плаќањето на трошоците за бранителот по основ на сиромаштија.

6.7. Преведувач

Употребата на јазикот во постапката (независно од фактот дали го познаваат македонскиот јазик) сега се гарантира за лицата кои зборуваат службен јазик различен од македонскиот. Судот на овие лица им обезбедува усно преведување на она што тие или другите го изнесуваат и на исправите и друг пишан доказен материјал. Судот, покрај ова, обезбедува пишан материјал кој е од значење за постапката или е важен за одбраната, писмено да се преведе. Другите учесници во постапката имаат право на бесплатна помош на преведувач само ако не го разбираат или не го зборуваат јазикот на кој се води постапката. Она што нас сепак не интересира повеќе е тоа што, согласно европските стандарди, сега експлицитно се бара преведување и на обвинението и на пресудата за сите коишто не го познаваат доволно јазикот на кој се води постапката.

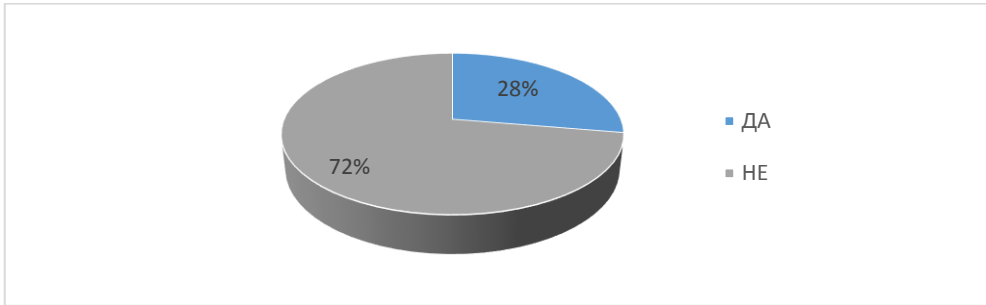
Судовите имаат вработено определен број лица кои го познаваат албанскиот јазик, кој најчесто се користи во полициските и судските постапки. Нивниот број не е познат, со оглед на тоа што освен во најголемите судови, со најголем број на предмети и во градовите каде што почесто се зборува албански, истите се вработени и на други работни места, а преведуваат по потреба како дел од работните обврски.²⁰

6.8. Судање во отсуство

На обвинетиот може да му се суди во отсуство само ако е во бегство или инаку не им е достапен на државните органи, а постојат особено важни причини да му се суди иако е отсутен (член 292 став (3) ЗКП). Судањето во отсуство е непожелно од аспект на правото да се присуствува на судањето како есенцијален елемент на правото на правично судање, но се допушта од причини што одлагањето на судањето понекогаш може да доведе до губење на доказите, застареност на можноста за гонење и слично.

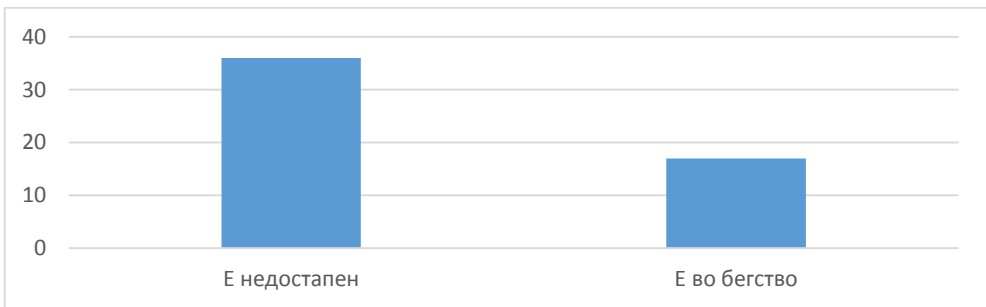
Сепак, бројот на судења во отсуство покажува дека овој институт се користи почесто отколку тоа го сугерира законот - по исклучок и ако за истото постојат особено важни и оправдани причини. Загрижува фактот дека судот ретко јасно образложува зошто нашол дека е важно на обвинетиот да му се суди во отсуство. Како особено важни причини за судање во отсуство, учесниците во постапката ги наведуваат тежината на делото, интересите на оштетениот, јавниот интерес и слични морални причини. Сепак, според практичарите, најважни се практичните причини како застарувањето на гонењето, можноста да се извршат некои од санкциите и во отсуство, на пример, паричната казна, одземање на имотната корист, обесштетување на оштетениот и сл. Се случува и тоа казните за осудените во отсуство да се повисоки заради притисокот лицето да се појави и да бара ново судање, како и да не застари лесно извршувањето на казната.

²⁰ Според податоците добиени од Судскиот буџетски совет на Република Македонија, покрај постојано вработените преведувачи, по потреба, на ниво на цела држава, хонорарно годишно се ангажираат преведувачи во околу 500 предмети, за што им се исплаќа хонорар слично како и за бранителите по службена должност, просечно по 50 евра по предмет. Оваа сума не ги одразува сите трошоци за преведување и толкување, туку се однесува на хонорарно ангажирани преведувачи, по правило од листата на судски преведувачи.

Дали се суди во одсуство?

Како главна причина поради која на обвинетиот му се суди во одсуство се наведува недостапноста на обвинетиот (53).²¹ Најчест случај на недостапност е бегството на обвинетото лице (36). Ова, во практика го утврдува полицијата, а судот само го констатира, без критички да провери дали полицијата направила сè што можела за да утврди дали лицето навистина не е достапно за државните органи.

Причини за наредба за приведување

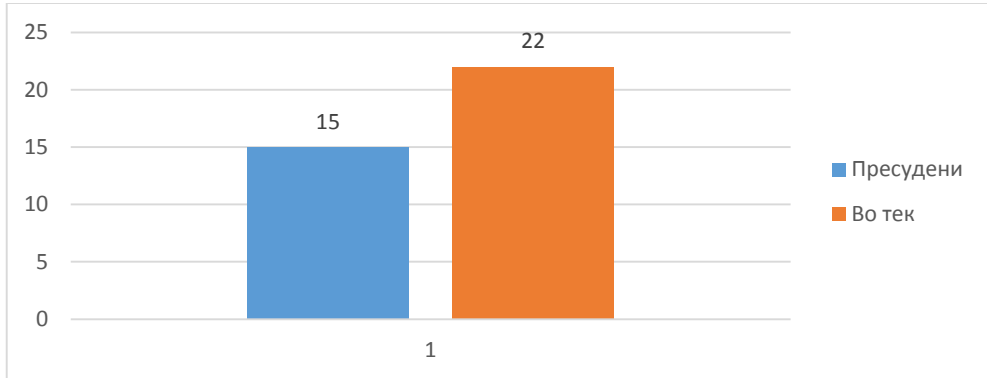
Согласно член 66 став (4) од ЗКП обвинетиот на кој му се суди во одсуство (член 292) мора да има бранител штом ќе се донесе решение за судење во одсуство. Некои од анкетираниите судии и адвокати признаваат дека во овие случаи учеството на бранителот е сосема пасивно и не ретко практично претставува злоупотреба на оваа гаранција.

²¹ Во табелата и прашалниците бегството и недостапноста се прикажани како сосема независни околности, што е погрешно, бидејќи случаите на бегство се работи само за еден вид недостапност. Така, бројот на недостапни не е 36, туку 53 лица.

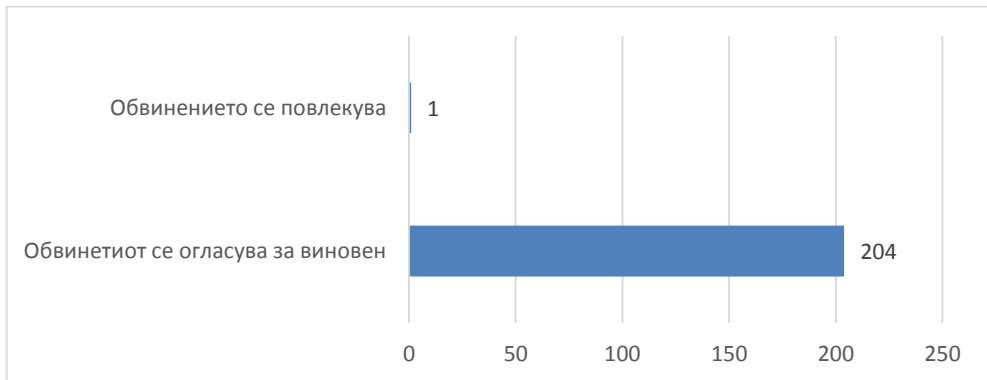
7. БРОЈ НА ЗАВРШЕНИ ПРЕДМЕТИ И ПЕРИОД НА ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕСУДАТА

7.1. Податоци за завршени предмети

Согласно податоците за завршени предмети, од вкупно 37 предмети, 15 се завршени (41%), а 22 предмети (59%) се во тек. Во 15-те предмети што се завршени вкупно се осудени 204 лице, а за едно лице е повлечено обвинението.

Број на завршени предмети

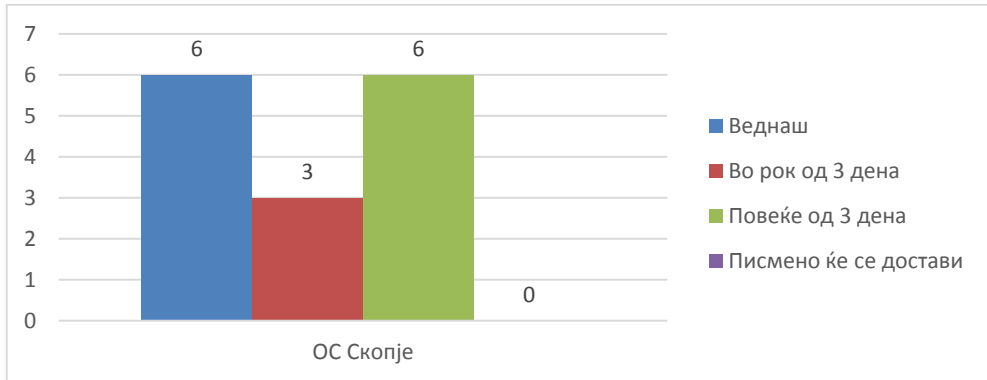

Вид на пресудата

7.2. Објавување на пресудата

Во однос на анализата на податоците за тоа кога е објавена пресудата, во 6 предмети (40%) пресудата е објавена веднаш, во 3 предмети (20%) е објавена во рок од 3 дена, во 6 предмети (40%) е објавена во рок повеќе од 3 дена.

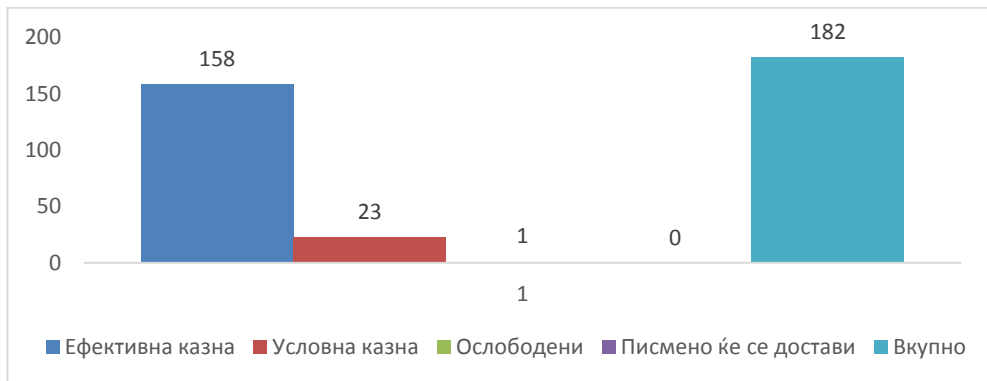
Може да се заклучи дека судот бил ажурен во однос на објавувањето на пресудата.

Кога е објавена пресудата

8. АНАЛИЗА НА КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА

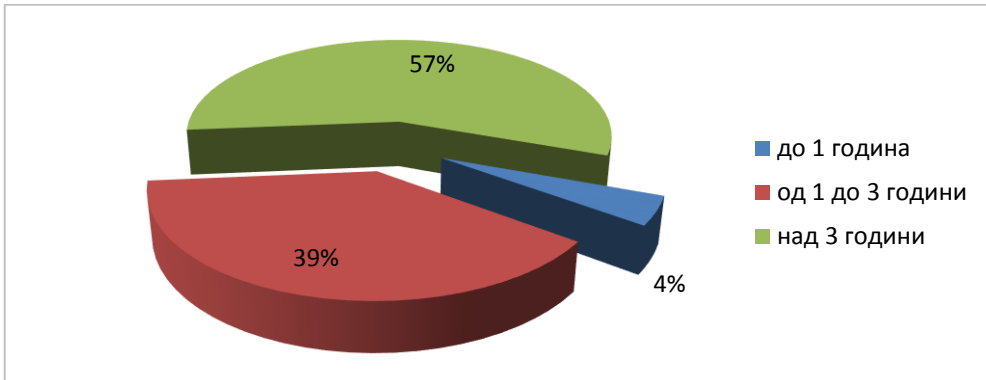
Во однос на казнената политика за анализираните 15 предмети кои се пресудени пред ОСС1 Скопје, во кои се осудени 204 лица, а 1 лице е ослободено од обвинението, на 181 лице им била изречена ефективна казна затвор, а на 23 лица им била изречена условна.

Вид на казна

Од вкупно изречените 181 ефективни казни затвор, 57% (102) се во висина над 3 години, 39% (70) од вкупно изречените казни затвор се во висина 1-3 години, а 4% (8) се во висина до 1 година (в. Табела и Графикон 32). Ова, уште еднаш ја потврдува сериозноста на овој вид криминал, и строгоста на судот при изрекувањето на казните за овие кривични дела, при што судот при одмерувањето на казните на сторителите на овој вид криминал ја имал предвид кривичната одговорност на сторителот,

тежината на делото и целите на казнувањето (остварување на правдата, специјална и генерална превенција).

Висина на изречени ефективни казни затвор

За кривичните дела што се предмет на оваа анализа (чл.247 - измама, чл.353 - злоупотреба на службена положба и овластување, чл.273 - перење пари и други приноси од казниво дело, чл.279 - даночно затајување, чл.357 - примање поткуп, чл.394 - злосторничко здружување, чл.378 - фалсификување исправа, чл.368а - незаконито влијание врз сведоци), зависно дали се работи за основен облик на делото или, пак, квалифициран облик, во КЗМ се пропишани релативно високи казни. За повеќето од анализираните кривични дела, за основниот облик се пропишани парични казни или казна затвор од најмалку 6 месеци до 3 односно 5 години, за квалифицираните облици се пропишани казни затвор од најмалку 3, 4 или 5 години, што значи дека висината на казната може да се движи и до општиот законски максимум, односно 15 години затвор.

Од анализата на податоците може да се заклучи дека судот бил строг при изрекувањето и одмерувањето на казните, така што, како што напоменавме погоре во текстот најчесто изрекувал ефективни казни затвор во висина од над 3 години. Притоа, најчесто изрекувал казна затвор во висина од 3 години и 8 месеци, потоа, 3 години и 11 месеци, како и казни затвор во висина од 4 години. Следуваат, ефективни казни затвор во висина од 5 години, 3 години и 8 месеци, 3 години и 7 месеци, 2 години и 6 месеци, итн. Највисоката казна затвор што му е изречена на едно лице изнесува 6 години и 6 месеци. За поопсежна анализа, секако, недостасуваат податоци за тоа по кој став за конкретните кривични дела се осудени лицата, за да може да се извлечат поконзистентни заклучоци за казнената политика на судот спрема кривичните дела што се предмет на анализа. Поради недостаток на овие податоци, не може да извлекуваме

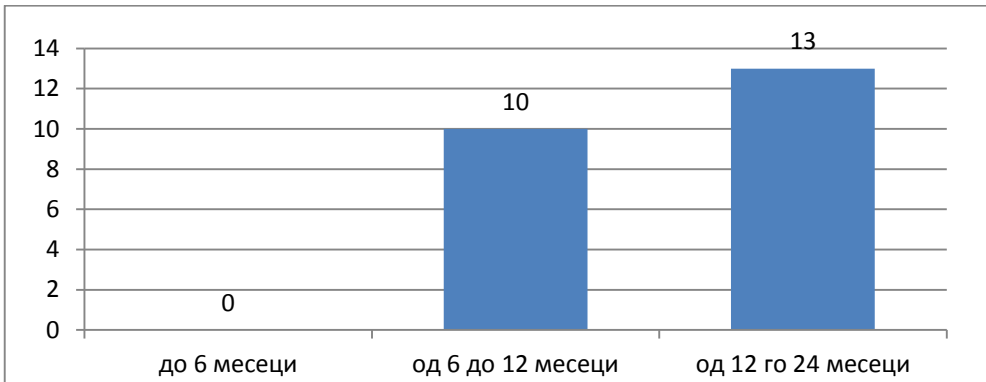
заклучоци, зошто судот не изрекол казни затвор над 6 години и 6 месеци, односно казни затвор во висина до 15 години. Сепак, останува заклучокот дека казнената политика на судот спрема кривичните дела што се предмет на анализа е строга.

Од вкупно 204 осудени лица, на 23 лица им била изречена условна казна затвор. На 13 лица (57%) им била изречена условна казна затвор во висина од 12 до 24 месеци, а на 10 лица (43%) им била изречена условна казна затвор во висина од 6 до 12 месеци. На ниту едно лице не му е изречена условна казна затвор во висина до 6 месеци, што уште еднаш го потврдува ставот за сериозноста на овој вид криминал и решеноста на судиите да се борат со истиот со изрекување високи казни споредено со казнената политика во Република Македонија воопшто.

Преглед на бројот и висината на изречените условни казни затвор се претставени во Табела 20. Најголем број од изречените условни казни затвор се со висина од 14 месеци, четири се со висина од 12 месеци, по три се со висина од 10 и 11 месеци, по две со висина од 18 и 24 месеци и по една од изречените условни казни затвор со висина од 15 и 19 месеци.

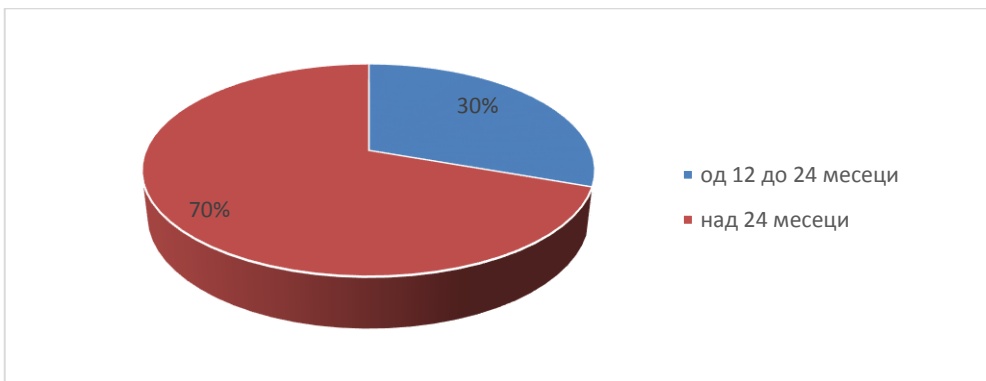
Доколку се земе предвид дека во Република Македонија повеќе од 40% од изречените санкции се условни казни затвор, може да се заклучи дека, согласно сериозноста на кривичните дела, што е и предмет на анализа на оваа студија, на многу мал број лица (11%) им е изречена условна казна затвор. Што се однесува до висината на изречените условни казни затвор, доминираат оние со висина до 3 месеци, потоа оние со висина 3-6 месеци, па 6 месеци до 1 година. Условните казни затвор со висина од над 1 година, се изрекуваат значително помалку. Ова не е случај кај кривичните дела што се предмет на оваа анализа, каде доминираат оние со висина 12-24 месеци и оние од 6 до 12 месеци. Уште една потврда дека судската казнена политика во однос на овие кривични дела е релативно строга.²²

²² Види: А. Груевска-Дракулевски, Казнената политика на судовите во Република Македонија во периодот 2007-2011, во: Македонска ревија за кривично право и криминологија, Бр.1-2, 2011/2012.

Условна казна

Што се однесува до времето на проверување што судот го определил кај изречените условни осуди на казна затвор, во случај на 16 лица судот определил дека утврдената казна нема да се изврши ако во период од две до најмногу 5 години тие не сторат ново кривично дело. Поточно, на 9 лица им определил време на проверување од 2,5 години, на 3 лица им определил време на проверување од 3 години, на 3 лица – 4 години, а на едно лице му определил период на проверување од 5 години. Понатаму, судот на 7 лица им определил време на проверување во траење од 1 до 2 години, поточно на сите 7 лица им определил време на проверување од 2 години. Повторно, тргнувајќи од сериозноста на овој вид криминал, судот во поголемиот број случаи (70%) се определил за определување на подолго време на проверување при изрекувањето на условните казни затвор, над 24 месеци, а во 30% од случаите определил време на проверување во траење 12-24 месеци.

Време на проверување што судот го определил кај изречените условни казни затвор

Од вкупно 204 осудени лица, судот на 97 лица им изрекол и парична казна како споредна казна, заедно со казната затвор. Притоа, на 85 лица (87,6%) им изрекол парична казна во висина од 1.226.000 денари, на 7 лица (7,2%) им изрекол парична казна во висина од 100.000 денари, а на по едно лице им изрекол парични казни во висина од 5.000, 70.000, 80.000, 120.000 и 4.904.000 денари.

Во однос на судската казнена политика за висината на изречени парични казни како споредна казна во Република Македонија воопшто, во најголем број случаи, во просек во 43% се изрекувани парични казни во износ од 10.001 до 30.000 денари. Потоа, во просек во 39% се изречени парични казни во износ над 30.000 денари, во 17% се изречени парични казни во износ 5.001-10.000 денари, а само во 1% се изречени парични казни во износ до 5.000 денари.²³

Може да се заклучи дека за кривичните дела што се предмет на анализа на оваа студија, судот изрекувал релативно високи износи на парични казни како споредни казни, што е и очекувано согласно природата на овие кривични дела.

Износ	Казни
5.000 ден.	1
70.000 ден.	1
80.000 ден.	1
100.000 ден.	7
120.000 ден.	1
1.226.000 ден.	85
4.904.000 ден.	1
Вкупно	97

Број и висина на изречени парични казни

Понатаму, судот изрекол само две посебни казнено-правни мерки конфискација на имот, и тоа, во еден случај изрекол во вредност колку што е настанатата штетата, а во еден случај го конфискувал целиот имот. Согласно добиените податоци, пак, во 3 пресуди судот изрекол конфискација на имотна корист. Во ниту еден случај судот не изрекол проширена конфискација. Нема податоци дали биле изречено - одземање

²³ За ова в. повеќе: А. Груевска-Дракулевски, Казнената политика на судовите во Република Македонија во периодот 2007-2011, во: Македонска ревија за кривично право и криминологија, Бр.1-2, 2011/2012.

предмети, како посебна казнено-правна мерка. Со оглед на природата на кривичните дела што се предмет на оваа анализа, може да се заклучи дека судот изрекол многу малку посебни казнено правни мерки конфискација на имот и имотна корист. За останатите пресуди набљудувачите немале податок за примена на овие мерки.

Конфискација на имот	
Да, во вредност колку што е настанатата штета	1
Да, целиот имот	1
Вкупно	2

Број на изречени казнено-правни мерки конфискација на имот и имотна корист.

Дали со пресудата со која се огласува за виновен судот одлучил за конфискација на имотна корист	
ДА	3
НЕ	4
Вкупно	7

Број на изречени казнено-правни мерки конфискација на имотна корист

Од останатите споредни казни, судот изрекол само 8 казни - забрана на вршење професија, дејност или должност, за што сметаме дека согласно природата на овие кривични дела, е многу малку. Понатаму, на 9 лица судот им изрекол казна протерување странец од земјата и тоа во траење од 10 години.

8.1. Резиме во однос на казнената политика

Препораката на Советот на Европа во врска со конзистентност во казнувањето²⁴, се залага институционалните казни да се земаат предвид како последна санкција и да се изрекуваат само во случаи на сторени тешки казнени дела (дел В точка 5(a)). Понатаму, се препорачува примена на вонинституционални санкции и мерки за сметка на рестриktivната примена на казната затвор за поединечни казнени дела (точка 5 (ц)). Доколку лицето не се придржува до извршување на изречената вонинституционална санкција или мерка, во тој случај лицето може да се упати во затвор, но само доколку се исцрпени сите останати вонинституционални санкции и мерки.²⁵

²⁴ Recommendation No. R (92) 17 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Consistency in Sentencing.

²⁵ Види: А. Груевска-Дракулевски, Влијание на казната затвор врз рецидивизмот (докторска дисертација), Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, 2010.

Во јавноста не ретко се истакнува дека казнената политика на Република Македонија е блага, па оттука, сè почесто јавноста бара да се заострат казните во Кривичниот законик, а на сторителите на кривични дела да им се изрекуваат построги казни со цел да се намалат стапките на криминал, а истовремено, според сфаќањата на јавноста, построгите казни ќе бидат справедливи согласно сторените кривични дела. Но, како резултат на бројни спроведени истражувања, може да се заклучи дека не строгоста на казната, туку итноста на изречената казна и извесната казна ги одвраќаат лицата од сторување казнени дела.

Исто така, јавноста која не ретко истакнува дека казнената политика во Република Македонија е блага, мора да се убеди дека не строгоста на казната, туку итноста на изречената казна и извесната казна ги одвраќаат лицата од сторување казнени дела. Јавноста треба да се убеди дека треба да се намали репресивноста на системот на казнената правда. Потоа, дека со вонинституционалните санкции воопшто не се доведува во прашање системот на казнена правда, бидејќи тие водат сметка за положбата на оштетениот, жртвата, а осудениот се подложува на третман и надзор од стручни и овластени лица во заедницата и дека токму овие казни имаат поголем ефект во насока на намалување на стапките на рецидивизмот.²⁶

Одмерувањето на казната по вид и висина во голема мера зависи од поставената цел на казнување. А од целта на казнувањето, пак, зависи строгоста односно благоста на конкретниот казнено-правен систем. Несомнено, системите кои како доминантна цел на казнувањето ја пропишуваат превенцијата (генерална или специјална) или ретрибуцијата, се карактеризираат со поголема строгост во казнувањето, наспроти системите кои ја пропагираат рехабилитацијата, на пример, како главна цел на казнувањето. Но, она што сепак заслужува поголемо внимание, не е строгоста т.е. благоста на конкретната политика на казнување, туку нејзината адекватност. Ако политиката на казнување одговара на поставените цели тогаш се работи за адекватна, реална и општествено оправдана казнена политика.

Од анализата на податоците за судската казнена политика за кривичните дела што се предмет на оваа анализа (чл.247 - измама, чл.353 - злоупотреба на службена положба и овластување, чл.273 - перење пари и други приноси од казниво дело, чл.279 - даночно затајување, чл.357 - примање поткуп, чл.394 - злосторничко здружување, чл.378 -

²⁶ Исто.

фалсификување исправа, чл.368а - незаконито влијание врз сведоци) може да се извлечат следните заклучоци:

- Во 15 предмети кои се пресудени пред ОСС1 Скопје во кои се осудени 204 лица, а 1 лице е ослободено од обвинение, на 118 лица им била изречена ефективна казна затвор, а на 23 лица им била изречена условна осуда.
- Од вкупно изречените 181 ефективни казни затвор, 57% (102) се во висина над 3 години, 39% (70) од вкупно изречените казни затвор се во висина 1-3 години, а 4% (8) се во висина до 1 година. Ова, ја потврдува сериозноста на овој вид криминал, и строгоста на судот при изрекувањето на казните за овие кривични дела, при што судот при одмерувањето на казните на сторителите на овој вид криминал ја имал предвид кривичната одговорност на сторителот, тежината на делото и целите на казнувањето (остварување на правдата, специјална и генерална превенција).
- За кривичните дела што се предмет на оваа анализа, зависно дали се работи за основен облик на делото или, пак, за квалифициран облик, во КЗМ се пропишани релативно високи казни. За повеќето од анализираните кривични дела, за основниот облик се пропишани парични казни или казна затвор од најмалку 6 месеци до 3 односно 5 години, за квалифицираните облици се пропишани казни затвор од најмалку 3, 4 или 5 години, што значи дека висината на казната може да се движи и до општиот законски максимум, односно 15 години затвор. Највисоката казна затвор што му е изречена на едно лице изнесува 6 години и 6 месеци. За поопсежна анализа секако недостасуваат податоци за тоа по кој став за конкретните кривични дела се осудени лицата, за да може да се извлечат поконзистентни заклучоци за казнената политика на судот спрема кривичните дела што се предмет на анализа. Поради недостаток на овие податоци не може да извлекуваме заклучоци зошто судот не изрекол казни затвор над 6 години и 6 месеци, односно казни затвор во висина до 15 години. Сепак, останува заклучокот дека казнената политика на судот спрема кривичните дела што се предмет на анализа е строга.
- Од вкупно 204 осудени лица, на 23 лица им била изречена условна казна затвор. Доколку се земе предвид дека во Република Македонија повеќе од 40% од изречените санкции се условни казни затвор, може да се заклучи дека согласно сериозноста на кривичните дела, предмет на

анализа на оваа студија, на многу мал број лица (11%) им е изречена условна казна затвор.

- Што се однесува до висината на изречените условни казни затвор, во судската казнена политика на Република Македонија воопшто, доминираат оние со висина до 3 месеци, потоа оние со висина 3-6 месеци, па 6 месеци до 1 година. Условните казни затвор со висина над 1 година се изрекуваат значително помалку. Ова, не е случај кај кривичните дела што се предмет на оваа анализа, каде доминираат оние со висина 12-24 месеци и од 6 до 12 месеци. Имено, на 13 лица (57%) има била изречена условна казна затвор во висина од 12 до 24 месеци, а на 10 лица (43%) им била изречена условна казна затвор во висина од 6 до 12 месеци. На ниту едно лице не му е изречена условна казна затвор во висина до 6 месеци, што уште еднаш го потврдува ставот за сериозноста на овој вид криминал и решеноста на судиите да се борат со истиот преку изрекување високи казни споредено со казнената политика во Република Македонија воопшто.
- Што се однесува до времето на проверување што судот го определил кај изречените условни осуди на казна затвор, за 16 лица судот определил дека утврдената казна нема да се изврши ако во период од две до најмногу 5 години не сторат ново кривично дело. Понатаму, судот на 7 лица им определил време на проверување во траење од 1 до 2 години, поточно на сите 7 лица им определил време на проверување од 2 години. Повторно, тргнувајќи од сериозноста на овој вид криминал, судот во поголемиот број случаи (70%) се определил за определување на подолго време на проверување при изрекување на условните казни затвор, над 24 месеци, а во 30% од случаите определил време на проверување во траење 12-24 месеци.
- Од вкупно 204 од осудените лица, судот на 97 лица им изрекол и парична казна како споредна казна заедно со казната затвор. Притоа, на 85 лица (87,6%) им изрекол парична казна во висина од 1.226.000 денари, на 7 лица (7,2%) им изрекол парична казна во висина од 100.000 денари, а на по едно лице им изрекол парични казни во висина од 5.000, 70.000, 80.000, 120.000 и 4.904.000 денари. Во однос на судската казнена политика за висината на изречени парични казни како споредна казна во Република Македонија воопшто, може да се заклучи дека за кривичните дела што се предмет на анализа на оваа студија, судот изрекувал релативно високи износи на парични казни како

споредни казни, што е и очекувано согласно природата на овие кривични дела.

- Понатаму, судот изрекол само две посебни казнено-правни мерки конфискација на имот, и тоа, во еден случај изрекол во вредност колку што е настанатата штетата, а во еден случај го конфискувал целиот имот. Со оглед на природата на кривичните дела што се предмет на оваа анализа, може да се заклучи дека судот изрекол многу малку посебни казнено правни мерки конфискација на имот и имотна корист.

На крај, може да заклучиме дека самиот поим на строгост или благост во казнувањето е сложен и релативен. Санкциите се разликуваат според својата природа и траење и се изрекуваат заради остварување на различни цели. Строгоста/ благоста на казнената политика не може да се цени само според бројот на изречени казни затвор, туку треба да се земат предвид и другите санкции (паричната казна, останатите споредни казни, алтернативните мерки и сл.), што дополнително ја комплицира работата бидејќи луѓето различно ги перцепираат и ги сфаќаат поедините вредности како што се слобода, парите, угледот и сл. Од друга страна, кога се зборува за строга односно блага казнена политика, а притоа како критериум се земаат предвид изречените казни затвор, и тука се поставува прашањето дали строгоста односно благоста треба да се мерат според бројот на осудени лица на казна затвор или според должината на нејзиното траење и видот на казнено-поправната установа каде се издржува.

Во секој случај може да заклучиме дека судската казнена политика во однос на анализираните кривични дела (чл.247 - измама, чл.353 - злоупотреба на службена положба и овластување, чл.273 - перење пари и други приноси од казниво дело, чл.279 - даночно затајување, чл.357 - примање поткуп, чл.394 - злосторничко здружување, чл.378 - фалсификување исправа, чл.368а - незаконито влијание врз сведоци) е релативно строга, споредено со судската казнена политика во Република Македонија воопшто. Судот, тргнувајќи од сериозноста на овој вид криминал, при одмерувањето на казните на сторителите на овој вид криминал ја имал предвид кривичната одговорност на сторителот, тежината на делото и целите на казнувањето (остварување на правдата, специјална и генерална превенција).

9. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

- Евидентен е недостатокот на податоци за определени прашања. Во таа насока се наметнува како нужност потребата од овозможувањето увид во предметот што се набљудува, со што би се добиле целосни и адекватни податоци, коишто потоа може да му користат на судот за унапредување на судската функција. Ова од причина што честопати набљудувачите не се во можност да следат предмети од самиот почеток до крај, како и поради тоа што поради честите одлагања на предметите тие не можат да преберат одредени податоци. Со тоа се наметнува и потребата од континуирано следење на постапките во текот на цела година.
- Јавното обвинителство треба сериозно организациски, кадровски и технички да се подготви за поактивна улога во откривањето и гонењето на кривичните дела, наместо да се затскрива зад немањето на кадри и капацитети за раководењето со претходната постапка.
- Согласно евидентираната зголемена примена на посебните истражни мерки се препорачува редуцирање на нивната примена, со што посебните истражни мерки би се применувале само по исклучок, во текот на истрагата, и тоа само во случаите кога доказите не може да се приберат со примена на редовните доказни средства. На тој начин, посебните истражни мерки нема да претставуваат основно доказно средство.
- Загрижува фактот дека во ниту еден случај судот не ги прифатил забелешките на обвинителниот акт, наведени од страна на бранителот и обвинетото лице во поднесените приговори на обвинителниот акт. Се препорачува реактуелизирање на значењето на контролата на обвинението, како една од значајните фази преку кои судот може да ги заштити правата на обвинетите лица од неосновани обвиненија.
- Евидентна е честата примена на мерката притвор кај набљудуваните предмети. Се препорачува намалување на примената на мерката притвор, а наместо неа, зголемена примена на останатите мерки за обезбедување присуство.
- Се препорачува судот да биде покритичен и порестриктивен при оценката на основите поради кои ја определува мерката притвор, како

и имање на критичен став кон нејзината примена при временското преиспитување на основите заради кои е определена оваа мерка.

- Се препорачува зголемено внимание од страна на органите на прогонот при прибирањето на податоците поврзани за личноста на лицето против кое се определуваат мерките за обезбедување присуство. Би требало да се размислува и кон идни законски измени, во насока на воведување посебна служба која би ги сервисирала овие податоци на судот, како и евентуално вмрежување на компјутерските системи со АКМИС-от, така што на судот би му се овозможил поедноставен пристап до податоците на лицето против кое се води кривичната постапка.
- Евидентна е практиката на зголемена примена на мерката куќен притвор. Се препорачува дополнување на сегашниот ЗКП по теркот на новиот ЗКП од 2010-та година, со одредба во која би се допрецизирале условите за примена на оваа мерка. На тој начин би се отстранила неправилната примена на оваа мерка, а би се остварила нејзината вистинска судштина.
- Се препорачува воведување на нови мерки за обезбедување присуство, како на пример мерката електронски надзор, односно воспоставување услови за нејзина примена. На тој начин во голема мерка може да се зголеми примената на полесните мерки за обезбедување присуство, а со тоа и би се намалила примената на мерката притвор.
- Присуството на обвинетиот во постапката е основен предуслов за правично и фер судење, поради што судењата во отсуство треба да станат редок исклучок, а не еден вид нормална појава. Во таа смисла, судовите мора да развијат критериуми за тоа кои се оправданите причини да се суди во отсуство.
- Јавноста на судењето е битна гаранција за фер судење и заштита од политички монтирани процеси. Практиката развиена во последните неколку години, според која јавноста секогаш се исклучува кога се изведуваат докази прибавени со посебни истражни мерки или кога се испитува заштитен сведок, не е предвидена со ЗКП и треба да се напушти.
- Треба да се преземат низа организациски и други мерки да се забрза судската постапка, а судењата да се организираат и водат концентрирано, без непотребни одлагања.

- Одложувањето на постапките заради отсуство на кој и да е од субјектите кои учествуваат во постапката треба сериозно да се санкционира. Од друга страна, процесно треба да се санкционира со недопуштање секое задоцнето предлагање на докази насочено кон оддолжување на постапката.
- Треба да се обезбедат услови за ефикасна одбрана на обвинетите кои немаат доволно средства самите да платат за бранител. Рестриктивниот пристап констатиран во истражувањето и нискиот квалитет на бранителските услуги од адвокатите кои постапуваат по службена должност е сложено прашање кое кај нас е целосно запоставено. Треба да се воведат јасни и транспарентни критериуми за определување на бранителот за сиромашни, како и обврска адвокатите определен процент од случаи да ги работат *pro bono publico*, а да се разгледа и можноста за востановување на јавни адвокати за сиромашните кои се дури една третина од населението во Република Македонија.
- Во однос на анализата на податоците за тоа кога е објавена пресудата, може да се заклучи дека судот бил ажурен во однос на објавувањето на пресудата.
- Од анализата на судската казнена политика во однос на кривичните дела што се предмет на анализа на оваа студија може да се заклучи дека судот бил релативно строг при изрекувањето на казните.
- За поопсежна анализа недостасуваат податоци за тоа по кој став од КЗМ за конкретните кривични дела се осудени лицата, за да може да се извечат поконзистентни заклучоци за казнената политика на судот спрема кривичните дела што се предмет на анализа. Во иднина се препорачува поголемо внимание при нотирањето на кривичните дела во предметите кои што се набљудувани.

10. ИЗВАДОК ОД РЕЦЕНЗИЈАТА НА ПРОФ. Д-Р ЉУПЧО АРНАУДОВСКИ

Подготвувањето на рецензијата за извештајот во врска со реализацијата на овој проект кој го имплементира Коалицијата „Сите за правично судење“ ми чини посебно задоволство, бидејќи овој проект што се реализира преку Коалицијата трае повеќе години, и во него сум учествувал како истражувач, но и рецензент на извештајот од минатата година. На тој начин доведен сум во објективна ситуација да ги анализирам и оценувам добиените резултати во компарација.

Пред да пристапам кон анализа на содржината на Извештајот, сакам да укажам на некои методолошки проблеми кои се јавуваат во реализацијата на овој проект, но кои имаат непосреден одраз врз квалитетот на резултатите што се добиваат од истражувањето:

- Временскиот рок на траењето на проектот временски не е усогласен со работата на судовите и траењето на постапката кај судските предмети што се набљудуваат. Скоро редовно набљудувањето не може да опфати одреден предмет низ сите фази на постапката и предметот, и така да добие своја завршница. Тоа е неопходно за да се согледа и оцени работата на секој орган што учествува во постапката и самата постапка во целина;
- Набљудувањето се врши на самиот судски процес (кога судот заседава и фактите се бележат врз база на она што се кажува и случува на претресот). Набљудувачите немаат увид во самиот предмет и документите што се содржани во него. На тој начин истражувањето е лишено од еден од најзначајните извори на информации (податоци);
- Од особено значење при прибирањето на податоците на набљудувачите е да им се овозможи и увид во списите од предметот што го следат со цел да евидентираат податоци во прашалникот

Завршниот извештај од проектот „Следење на предмети од областа на организиран криминал и корупција“ со наслов Судска ефикасност во справувањето со организираниот криминал и корупцијата го изготвија авторите: Проф. Д-р. Гордан Калајџиев, доц. Д-р. Бобан Мисоски, доц. Д-р. Александра Груевска Дракулевски и м-р Дивна Илиќ. Авторите на извештајот, со висок степен на познавање на проблематиката и професионалност успеале и во состојба во која располагале со

непотполни податоци, да ги согледаат проблемите што истражувањето ги исфрла на површина.

Материјата обработена во извештајот е систематизирана во девет поднаслови со кои се опфатени сите фази од постапката кај набљудуваните предмети. Извештајот почнува со анализа на општите податоци за криминалитетот во Македонија врз основа на податоците на Државниот завод за статистика и општите податоци од набљудуваните предмети. Социјалните и личните карактеристики на лицата против кои е поднесено обвинение во набљудуваните предмети, битно не се разликуваат од карактеристиките на осудените лица и нивното учество во вкупниот криминалитет.

Странските истражувања покажуваат дека рецидивизмот на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата е висок. Кај нас рецидивизмот во последните години го зголемува своето учество кај овој вид на криминалитет. Прашањето е како се утврдува рецидивизмот: дали според исказ на обвинетиот? Ова, бидејќи казнената евиденција сè уште од полицијата не е пренесена до Судството и таа не се води уредно. Проблем што мора брзо да се реши.

Кривичните дела од областа на организираниот криминал и корупцијата спаѓаат во оној дел од криминалитетот, кај кои примената на посебните истражни мерки се покажува како нужна дури може да се каже дека тие се воведени во кривичната постапка заради откривањето и докажувањето на овој криминалитет. Проблемите што се појавуваат во врска со нивната примена, злоупотребите и слично, се обработуваат и во овој извештај како што е пракса на организацијата.

Во извештајот се разгледуваат и податоците за применетите мерки за обезбедување на присуство на осомничениот – обвинетиот. Ставот на Коалицијата констатиран во повеќе извештаи е дека мерката притвор пречесто и предолго се применува. Авторите на извештајот доволно внимание им посветуваат на овие институти истакнувајќи ги негативните последици од примената на притворот. Сепак, немаме одговор за тоа колку често се применува притворот и немаме увид во образложеноста на решенијата со кои тој се одредува. За потребите на овој проект од интерес би било да се утврди мерката притвор и нејзината примена за секој случај одделно, вклучувајќи ги тука и одговорот на прашањето - како завршил притворскиот предмет. Во однос на Главниот претрес и оваа годна се констатира:

- предолгото траење на постапката. Кривичните дела од доменот на корупцијата сепак бараат брзо и ефикасно водење на постапката за да преку неа се остварат целите заради кои таа се води.
- Одложувањето на главниот претрес поради отсуство на обвинетиот или други страни, се повторува со години. Динамиката на главниот претрес како и начинот на одвивањето на целата кривична постапка има непосредно влијание врз нејзината ефикасност и остварувањето на целите заради кои се применува. Затоа по оценка на рецензентот, прашањата врзани за главниот претрес, докажувањето на вината и воопшто ефикасното водење на постапката, заслужуваат поголемо внимание. Овие слабости се воочуваат и во претходните извештаи.

Анализирајќи ја казнената политика на судовите преку применетите санкции кај овој криминалитет, кој инаку се оценува како тежок, се потврдува сознанието дека нема казнена политика преку која може да се оцени како се води борбата против овој вид криминалитет со примената на казните и какви се ефектите. Од добиените резултати може да се констатира дека казнената политика кај овој вид криминалитет битно се разликува од казнената политика кај вкупниот криминалитет во РМ, со конечна оценка дека специфичната природа на овој криминалитет не се изразува преку применетите казни и нејзе и припаѓа општата оценка: „блага казнена политика“, а казната затвор најчесто се применува околу минимумот, а истото важи и за паричната казна.

Рецензентот на извештајот укажува на потребата од натамошно следење и истражување на овој криминалитет во Република Македонија, не само заради уверувањето дека присуството на овој криминалитет е висок, и туку заради фактот што многу знаеме за феноменологијата на овој криминалитет, за етиолошките фактори што го детерминираат. Воедно се препорачува преземање на активност за унапредување на извештајот и истражувањето, неговото обликување и реализирање, по пат на воведување на нови методолошки постапки кои ќе обезбедат повисок квалитет на резултатите.

Проф. Д-р Љупчо Арнаудовски